

Uit de nalatenschap van een dromer

E.J. Potgieter

Editie Jan Oosterholt

bron

E.J. Potgieter, *Uit de nalatenschap van een dromer* (ed. Jan Oosterholt). Atheneum - Polak & Van Gennep, Amsterdam 2003

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/potg001uitd01_01/colofon.php

© 2015 dbnl / erven E.J. Potgieter / Jan Oosterholt

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

Tijdzangen en satires

Holland^{aant.}

Grauw is uw hemel en stormig uw strand,
 naakt zijn uw duinen en effen uw velden,
 u schiep natuur met een stiefmoeders hand,
 toch heb ik innig u lief, o mijn land!

Al wat gij zijt, is der vaderen werk;
 uit een moeras wrocht de vlijt van die helden,
 beide de zee en de dwing'land te sterk,
 vrijheid een' tempel en godsvrucht een kerk.

Blijf, wat gij waart, toen ge blonk als een bloem:
 zorg, dat Europa de zetel der orde,
 dat de verdrukte zijn wijkplaats u noem',
 land mijner vaad'ren, mijn lust en mijn roem!

En wat de donkere toekomst bewaart,
 wat uit haar zwangere wolken ook worde,
 lauw'ren behoren aan 't vlekloze zwaard,
 vaderland, eenmaal het vrijste der aard.

Aan mijn in België gevallen landgenoten^{aant.}

Rust, sluimert zacht, o jongelingen,
 die, toen het zuiden zich verhief
 om Holland roem en naam te ontwringen,
 bezweekt voor 't staal der muitelingen!
 Wat goed en braaf is heeft u lief!

Rust, sluimert zacht, o landgenoten,
 die op de stem van 't vaderland
 het krijgsgewaad hebt aangeschoten

en ginds moorddadig werd doorstoten!
Rust vreedzaam in het vreemde zand!

Rust, sluimert zacht, ontslapen braven,
die d' eed, aan uwen vorst gedaan,
niet schroomdet met uw bloed te staven,
al mag geen lauwer op uw graven,
geen lofdicht op uw zerken staan.

Rust, sluimert zacht, geliefde helden,
al doet de loftrumpet der faam
uw roem niet klinken langs de velden,
het vaderland zal die vermelden,
het zegent en vereert uw naam!

Rust zacht, Oud-Hollands brave zonen,
eens wreken wij uw heilige as;
Oud-Holland zal uw trouw belonen
door zich zo groot en vrij te tonen,
als het met d'eerste Willem was.

Meester Jochem^{aant.}

Statig, trots zijn schrale kuiten,
stapte door de lindenlaan
Meester Jochem zwoegende aan;
smaakte hij het zoet van buiten,
soms verrukt en steeds voldaan?
Hoorde hij de vogels fluiten,
scheen hij 't wieglend spel der blaën
ga te slaan?
Schoon de wildzang overvloeide
hagen uit en dreven in,

wie zij streelde, wie zij boeide,
voor geen melodie der min
    had hij zin;
't was hem of zijn aanschijn gloeide,
en hoe droop het langs zijn kin!
Ijlings uit de zak ontogen
zwaaide een grote witte doek
links en rechts, naar elke hoek,
om die gutsing af te drogen;
    onder 't pogen
waren mees en musje zoek,
vink en sijsje weggevlogen;
slechts bij wijl' klonk uit den hogen
't onheilspellende 'koekoek!'
Schoon de gulden zonnestrallen
dartelden door 't loofgordijn,
om, in zoete schemerschijn,
rond te sluipen, af te dwalen,
en bij knop of kelk te dralen,
bloemenkozers als ze zijn -
Meester Jochem, die wat rustte
van de fikse wandeling,
had geen oog voor 't schalkse ding,
dat een poosje zich verlustte
in der veldviooltjes kring,
't geurigste van alle kuste
en op 't mosbed sluim'ren ging!
Waar' hij niet in toorn ontsteken,
als ge dus dat zwervend licht
wil en wens had toegedicht,
bijster had hij opgekeken,
of u over 't stralenbreken
met een lange les verplicht:
wars toch was de man van spreken,

werd er niet door onderricht
nut gesticht!

‘t Vierde pad, ge kunt niet dwalen,
‘t vierde loopt op Veldwijk uit.’

‘Moge hem de drommel halen,
rechts of links, dat zweeg de guit:
wel verbruid!

Vinnig blijft het zonlicht stralen,
loof noch lommer, die het stuit,
maar een kort, een goed besluit!’

En de Meester - met die woorden
omgezwenkt ter kronkeling,
die door ‘t kreupelbosje ging,
nu ten zuiden, dan ten noorden,
eindelooze slingering -

beende, of plak en roe hem spoorden,
voort, of er zijn lijf aan hing!

Hoe hij naar de schaduw smachtte,
hoe hem dorste naar de thee,

‘t was of uit de verte alreê
hem de gastvrouw tegenlachte,

of hij op een stoeltje gleê,

‘Melk en suiker, Meester, hé?’

Breder werden vast de twijgen
van het jeugdige plantsoen;

als hij nog dat eind bleef spoên,

zou hij pozen van het hijgen

ginder in het somb're groen;

wat bedriegelijk visioen!

Eind'lijk in de schaâuw gekomen,

eind'lijk door de luwt' verkwikt,

kaatst de helderste aller stromen

er de lommer van de bomen,

donker weder waar hij blik;
hoe hem schrikt!
Eensklaps golft en bruist het water,
schuimt en wolkt het blanke vocht,
of het ziedde in gindse bocht.
Wat gemurmel! Wat geklater!
't Schijnt beroerd door vreemde tocht!
Tot een zorgeloos geschater
opgaat uit die duist're krocht,
tot de baren dartel stuiven,
paar'lende in een streep van licht,
tot hem armpjes tegenwuiven,
minnewicht bij minnewicht,
dat de deining blijft omhuiven,
schildrig 't kroeze kopje richt
naar zijn dol verbaasd gezicht!
Welk een vrijheid, welk een weelde
had een kunstenaar begroet
in de jongskens, die de vloed
beurtlings blootgaf en verheelde:
levenslustige overmoed,
die uit blijde schalkte speelde
fluks door blode schaamt' geboet!

Meester Jochem vond het naakte,
als zo vele kiese liên,
ergerlijk om aan te zien;
zo hij 't bad der jeugd niet wraakte,
zo hij aarzelde te vliên,
't was omdat de vrees hem blaakte,
dat geen gids zich aan zou biên.
'Jongen!' riep hij ('kwade jongen'
hield hij in, al viel 't hem zwaar)
'zeg, ligt Veldwijk hier, of dáár?'

Halverlijfs de vloed ontsprongen,
't bleke, goudgelijke haar
kronkelend om 't schouderpaar,
of hij jeugdig stroomgod waar',
galmd' 't uit de frisse longen,
wees hem 't glinst'rend handgebaar:
'Rechtsomkeert, en voort dan maar!'
Ach, de zuchten op te tellen
die de Meester slaakte op 't pad
dat hij andermaal betrad,
ware om 't zeerst ons beiden kwellen;
liever zult ge, rap en rad,
hem een eind vooruit gaan snellen,
of gij nu verbeelding had!
Onder 't loofdak van die beuken
ruiste u met de melodij
menig lieflijk kind voorbij,
zouden u de hielen jeuken,
om te hupp'len zoals zij,
die er 't spichtig gras niet krenken,
rondgevoerd, zo vlug, zo vrij:
onschuld, vreugde, harmonij!
Schoon ge uw deugd niet prijs wou geven
aan de weelden van een bal:
lichtgeflicker, klankgeschal,
voetjes dartel opgeheven,
boezems, die van hartstocht beven,
blikken, lokkende ten val;
schoon ge wijsgeer zijt gebleven
in de vensterboog der hal,
hier verlustigt u het zweven,
hoe melodisch zwiert het al!
Blijdschap schiet een zee van stralen
de ogen uit van heel die stoet,

wieg'lende op der tonen vloed,
 zoals 't lelietje der dalen
 't zich op d'aëm van 't windje doet:
 Meester Jochem, arme bloed,
     wend de voet!

't Is te laat! De luchte reien
 dartelen van weerszijde aan
 tot ze een bloemkrans om hem slaan:
 'Op, melieven! Laat ons meien!
 Pater! gij moet knielen gaan!' hoort hij de allerliefste vleien,
 'Ik, uw nonnetje, blijf staan,
     Ruim de baan!'

En de lieve meisjes zingen
 d' oude deun met luide stem,
 en de vlugge beentjes springen
 of zij naar de hemel gingen.
 Meester Jochem in de klem
 laat zich tot een zoentje dwingen...
 Nee, de stoute weigert hem!
 'Liever bleef ik eenzaam treuren
 in mijn stille kloostercel,
 dan dat ik mij op liet beuren
 door zo droevig een gezelschap;
 tronies zuur als edik steuren
 al het prettige van 't spel;
 Pater Ernst! Het ga je wél!'
 Blanke en bruine lokken stoven
 eensklaps, suiz'lende, uit elkaar,
 verder toog de blijde schaar,
 verder door de groene hoven
 lustig als de jeugd van 't jaar.
 Meester Jochem zuchtte zwaar:

‘Wie zou 't van een kind geloven?
Dat ik al op Veldwijk waar!’
't Was niet ver meer! Lieflijk bouwde,
waar het popelbosje dook
naar de huizing die 't beschaâuwde,
niet des steenkools vuile smook -
die zo menig oord benauwde
sedert de industrie ontlook -
nee, der turven ijle rook;
en des Meesters stap vergauwde,
maar zijn ergernis wies ook!
Langs een kersenboomgaard richtte
hij de laatste, zwaarste schreên,
en de sneeuw der hagen zwichtte
voor de wind die ze opwaarts lichtte,
door een tochtgleuf keek hij heen:
hoe de boosheid hem ontstichtte!
Trijntje in Arent's arm geGLEËN,
moederziel met hem alleen!

Uit de kamperfoelieregen,
uit der winde bloesempracht
schaterde, eer hij 't had verwacht,
't welkom Meester Jochem tegen;
was de zure tocht volbracht?
Op een veldstoel neergezegen,
nee, gevallen en onzacht,
had hij nauw'lijks aëm ter klacht:
‘Hoe ik smacht!’
China's frisse laafdronk vloeide
langs zijn dorre lippen neer,
of het vocht slechts zand besproeide
of zijn gorgel blaakte en gloeide,
gaf hij 't kopje, keer op keer

ijlings leeg, de gastvrouw weer:
‘t Schijnt, dat u de zon verschroei-
de, ook is 't waarlijk warm, mijnheer!’
‘Warm? Mevrouw, 't is heet! Maar 't lopen
was een beuzeling geweest,
voelde ik niet altijd mijn geest
op het land tot gramschap nopen:
wat valt van een jeugd te hopen
die niet leert, niet schrijft, niet leest?
Foei! Zij tiert hier als een beest!’
En het zondeboek ging open,
dans of bad, wat schold hij 't meest?
't Is om 't even! 't Was de klachte
aller censors van de jeugd,
of de schooltucht kroost verwachtte
wars van vrijheid, wars van vreugd,
en 't haar hoogste taak niet achtte
kracht te louteren tot deugd
door vereed'ling van geneugt!
Welk een preek! De gastvrouw lachte,
hoe haar schalkse zet mij heugt!
Spelend met haar jongste wichtje,
dat zijn handjes dartel sloeg
aan het tuiltje 't geen zij droeg,
gaf zij 't minlijk aangezichtje
al de kusjes die het vroeg:
voor wie oor had les genoeg!
‘t Rusten in 't prieel beloonde
Meester Jochem 't wand'len niet’,
dacht zij, starend naar 't verschiet
dat een drom dier wachters kroonde,
waar de zon zich blind op ziet,
schoon als slechts ons erfgoed biedt!
‘Als ik schop en wip hem toonde

die 'k mijn jongens maken liet,
 licht dat weer zijn ernst zich stiet!
 Of ik hem de weg ging wijzen,
 waar hij, na zoveel bedils,
 stoffe vinden zal tot prijzen,
 pijp en wijn en keur van spijzen?
 'Volg mij,' sprak zij onder 't rijzen,
 'thuis zal 't klaar zijn: elk wat wils!'

Huize W - t
 Op een zoele zomerdag
 naar de natuur

Het jagertje^{aant.}

Och, arme, stram van leden,
 och arme, grauw van haar,
 het jagertje van heden
 en van voor vijftig jaar!
 Wie wenste u niet geborgen
 op 't hofje zonder zorgen
 in 't hoekje van de haard?
 Wie deed zijn beurs niet open
 om daar uw kost te kopen...
 wanneer gij d'een'ge waart!

Gij d'enige!... Maar lichtte
 dan reeds de schone dag
 die, waar de trekschuit zwichtte,
 haar geest ook wijken zag?
 Ach, jagertjes op knollen,
 die met het lijntje sollen,
 die sukk'len vroeg en laat

langs platgetreden wegen,
waar komen ze ons niet tegen?
Wie telt ze in Kerk en Staat?

Och, type, grauw van haren,
och, type, stram van leên;
een tweetal honderd jaren
vlood sinds uw bloeitijd heen!
Nog half in 't schuim bedolven,
maar rijzende uit die golven
mocht Holland zeil en lijn
toen als bevrijders vieren,
ze om 't wapenbord doen zwieren,
er 's wereld gids mee zijn!

Bewond'rend hield ze op beide
zijn vloten 't oog gevest:
de een dreef door woud en weide,
de aêr heerste in Oost en West!
Harmonisch met bevelen,
door tal van koop'ren kelen
verkond op d' oceaen,
hief uit de ranke schuiten,
langs 't zee ontwoekerd buiten,
een eigen veldzang aan!

Helaas! De nijd ontwaakte...
en of ons 't luk verried
toen aarde en hemel blaakte:
des nabuurs staf gebiedt!
Wat baten schreiende ogen
om hoop te wreed bedrogen,
om waan te lang gevoed?
Wanneer gij in uw aad'ren

nog d'erfschat voelt der vaad'ren
toon krachten, ijver, moed!

Och, type, stram van leden,
och, type, grauw van haar,
u scheiden luttel schreden
ter nood meer van de baar!
En toch belooft de voren
nog andere trezoren
dan die 's lands akker dierf;
toch hangen aan de transen
nog even schone kransen
als 't voorgeslacht verwierf!

Een nieuwe strijd gestreden
op nieuw gebroken baan!
Geleên, geloofd, gebeden,
zo is 't ons voorgegaan!
Geen middelmaat ons wennend',
een hoger prikkel kennend'
dan aller weerhaan-gunst,
draag 't veld der wetenschappen
het merk van verse stappen
en strele ons frisse kunst!

Och, arme, grauw van haren,
och, arme, stram van leên,
daar rijzen onder 't staren
uw folt'raars om u heen!
De rossen die de wagen
bevleugeld voort doen jagen,
de stoomwolk in 't verschiet,
waarin wie u gelijken
met lint en lauw'ren prijken!
Versmaad mijn penning niet!

Op het portret van een rijk gedecoreerde evangeliedienaar^{aant.}

Schare! Stroom van heinde en veer',
 zie, hoe ik mijzelf behage
 en mijn kruisen anders drage
 dan mijn Heiland en mijn Heer!
 Salomo heeft wel gezeid:
 IJdelheid der ijdelheid!

Heugenis van Zandvoort^{aant.}

Het vurig tweespan, dat de wagen
 voor 't badhuis uit het stof deed dagen,
 stond nauw onwillig stil
 of hofflijk voerde van de trede
 de jonge man zijn gade mede,
 gedost naar modes laatste gril;
 had zich de schone les zien geven
 een trap bevallig op te zweven?
 Het viel niet sierlijker te doen;
 hoe jammer dat tot prettig praten
 noch hem noch haar lectuur mocht baten!
 Toen op het klein terras zij zaten,
 van zoete kout zelfs geen vermoên.
 't Was 't alledaagse: 'Hebt ge ook hinder
 van tocht?' 'Heel weinig, hier nog minder.'
 En straks: 'Hoe lastig is die zon!'
 Een pauze... Jan brak ze af. 'Niet helder,'
 was 't water, en 'niet koel de kelder,'
 'Fi donc! coupé,' bleek haar bouillon.

Al wand'lend aan de voet der duinen
 verdrotten hen de witte kruinen
 dier 'lege, lege zee!'

Noch in de scheem'ring van die kolken,
 noch op de lichte zoom dier wolken
 ging hun verbeelding mijm'rend mee!
 In schrik bezweem 't verveelziek staren,
 daar rees een hoofd, met blonde haren,
 eens jonglings borstbeeld uit de baren:
 hoe fier die worst'laar overwon!
 En toch door breder reeks van golven
 met blinkend schuim al was bedolven,
 eer kiesheid zelve blozen kon!
 Nee, vraag niet of zij zich vermeiden
 de tinten-grenslijn te onderscheiden
 van hemel en van oceaen,
 om in een stip een schip te ontdekken,
 dat zoete fantasie zal wekken,
 reeds zijn ze 't huis weer doorgegaan.

Daar zweeft hun blik het dorpien over:
 'Een zee van zand en luttel lover,
 slechts daken rood en zwart!'

Wat aarz'len zij het in te treden,
 te horen wat er werd geleden,
 te leren wat er troostte in smart?
 Hoe wenste ik haar te zien bewogen,
 als zag zij al d'ellend voor ogen
 van zoete hoop, zo vaak bedrogen;
 wanneer, in wilde najaarsnacht,
 een vissersvrouw'tjen, in het midden,
 voor hare onnooz'len poogt te bidden,
 en zij, helaas, vergeefs verwacht!
 Hoe moest het schouwspel veler prikk'len,

wedijv'rend hier de jeugd te ontwikk'len
of ze eindelijk vooruit mocht gaan,
hem in gepeins zich doen verliezen
om fluks, beraên, zijn taak te kiezen,
en flink de hand er aan te slaan!

Och, vrome wensen! 't Heilig streven
in kennis schaam'len kracht te geven,
het laat dezulken koel!
Zij zorgt dat om haar kleed van zijde
de kantslip zonder kreukels glijde,
en 'naar de tent' verkondt zijn doel.
Voort, schimmels, voort! Hoe arm is weelde,
waar 't lot wel overvloed bedeelde
maar 't bij die enk'le gave ook liet!
Geen oor verlenend voor de waat'ren,
wier donders in de stormen klaat'ren,
die in de zon van zege schaat'ren;
geen oog voor 't wiss'lend wolkverschiet!
Er schuilt in alle vreugde en smarte
een studie voor 't gevoelig harte,
een les in beeld voor 't peinzend hoofd;
en zucht en zin die op te vatten,
wie zou ze boven goud niet schatten
wanneer 't gemoed of geest verdooft!

Beelden uit het verleden

Ada's bruiloftsfeest (1284)^{aant.}

De stormwind gierde met dof gedruis,
ik dwaalde treurig om Ada's huis;
daarbinnen blonk met rode schijn
de bruiloftstoorts op 't blank satijn,
daarbinnen klonk zo rein en schoon,
de zilv'ren snaar met zoete toon.

De stormwind gierde met dof gedruis,
ik dwaalde grimmig om Ada's huis;
daarbinnen stond, die 't woord mij gaf
van trouw te blijven tot aan 't graf,
daarbinnen stond ze in 't bruiloftskleed
en gaf Costijn haar huw'lijkseed.

De stormwind gierde met dof gedruis,
ik rende razend in Ada's huis;
daarbinnen stond ze en werd zo bleek,
dat ze aan de sneeuw in kleur gelek;
daar stond Costijn en zag naar mij
en staakte ras zijn kozerij.

De stormwind gierde met dof gedruis,
'k doorstak de bruijom in Ada's huis;
daarbinnen stond ze en 's bruijgoms bloed
stroomde op 't satijn met purp'ren gloed;
daar zonk zij neer, nu bleek, dan rood!...
Toen 'k haar omhelsde was ze dood.

De stormwind giert nog met dof gedruis,
en 'k dwaal weer treurig om Ada's huis.
Daar stond ze eens in haar volle praal,
zo schoon als de ochtendzonnestraal,

ze is bleker thans. Hoor! 't Klokgebrom!
 Ach, Ada roept me... Ik kom! Ik kom!...

De luit van P.C. Hoof^{aant.}

De luit die Hoofts ving'ren voor Klaare bespeelden,
 haar blijgeestigheid leerde uit het boek der natuur,
 wier klanken d'ontwakende Roozemondt streelden,
 even dartel als zij in 't geneugtevol uur;
 de luit, die de halskraag van 't stemmigste zusje,
 schoon ze stijf voor zich neerzag, deed kreuken van lach,
 wanneer Galathea, eerst wars van een kusje,
 straks haar lief wou doen marren door 't Is nog geen dag!
 Stroeve ernst heeft die luit onze dicht'ren ontnomen,
 en de minnegod schreit om de roof van 't kleinood!
 Onz' hartstocht slaakt zuchten, hijgt klachten, dweept dromen.
 Heeft hij vuur? Liefde in verzen is koud als de dood!

Aan 't vensterke van Elzemoer (1537)^{aant.}

Elzemoer van Noortgerhout,
 die, haast tachtig jaren oud,
 man en dochter had berouwd,
 slechts in droeve erinn'ring leefde,
 Elzemoer, de vrome ziel,
 zich in 't schemerdonker hiel
 of zij dutte bij haar wiel
 en de klos de hand ontviel,
 die vast beefde.

IJlings school haar kleinkroost saam
 aan 't omwingerd, open raam.

Maaïke zuchtte: 'Dat hij kwaam!'
 'Weet ge niet hoe wevers dralen?'
 spotte Geerte; Brechtje loeg
 schalks de zusters toe, en vroeg:
 'Raad eens wie mijn falie droeg?
 Mis... weer mis... nog eens... genoeg,
 'k zal 't verhalen.'

'Molenaar of valkenier?
 'k Ben de melkmuil veel te fier;
 de and're zoekt slechts goed kwartier;
 wat zou te onzent hem bekoren?
 Driemaal fij, mijnheer de schout!
 Ik ben jong en hij is oud;
 oef, hem heugt mijn les in 't woud:
 't frisse bronnat stoof zo koud
 om zijne oren.

't Was een koopmanszoon uit stad.
 Heer, wat sprong hij, vlug en rad,
 't briesend paard, met schuim bespat,
 af, en mij in 't groene op zijde,
 kuste...' wat? 'mijn poez'le hand,
 en beloofde een mooie kant,
 slot van goud en diamant;
 'k zal de rijkste zijn van 't land:
 wees toch blijde!'

Maaïke sloeg het lichtblauw oog
 angstig naar de dart'le omhoog:
 'Zo de linkerd u bedroog!'
 'St!' gebod de onthutste deerne;
 nee, de poes van Elzemoer
 sleepte 't vlas maar langs de vloer.

‘Geert!’ sprak Brecht, ‘gij wilt geen boer
doch, zo u mijn luk weervoer,
riep gij: “Geerne!”’

‘Toch niet,’ zei het maagdelijn:
‘Eigen glans, geen wederschijn!
Weet ge wat ik liefst zou zijn?
Niemands dierste: Rhijnsburgs vrouwe!
O, dat ik van adel waar!
'k Liet geen vlugge speelnootschaar
bloemen vlechten door mijn haar;
aan Maria's hoogaltaar
zwoer ik trouwe!

Heil de abdisse! 'k Ben te Oegstgeest,
toen de keizer kwam van 't feest,
bij de ontmoeting ben 'k geweest
van die machtigen der aarde!
Uit een wolk van stof verscheen
hij, zijn hofstoet om hem heen:
pages, eed'len, ridders. Neen!
Ik zag hem slechts en nog één:
zij te paarde.

Buigend trad hij haar te moet
van zijn wagen; bij zijn groet
wuilde langs haar kleine voet
de eële hagelwitte veder;
en de wereldheerschappij
boog zich voor de kloosterpij:
‘Mijn gebiënde vrouw!’ sprak hij,
knielend op de slinke; zij
bukte neder.

‘Rijs toch, Heer!’ Hij rees niet op;
 maar om 's kleppers trotse kop,
 langs de gouden zadelknop,
 zwierden reeds de zijden tomen;
 ‘Rijs!’ herhaalde ze, en haar hand
 hief de keizer uit het zand.
 ‘Leef de abdis!’ Van alle kant
 galmde 't weer, daar 't volk van 't land
 toe kwam stromen.

‘Leve Karel!’ En haar paard,
 zulk een meesteres waard,
 strekte ootmoedig zich ter aard;
 zij zonk neder in het zadel,
 't steigerde op en briede luid.
 Ai, hoe bitter barstte ik uit:
 ‘Waarom 't lot mijn eezucht stuit.
 'k Werd te Rhijnsburg 's hemels bruid
 was 'k van adel!’

Maaike sprak met teed're zucht:
 ‘Geert, gij kent geen mingenucht!
 Maar, bijlo! Ik hoor gerucht...’
 En zij rees en kleurde en blikte
 't venster uit; de wingerdblaën
 weken fluks... hij zag haar aan!
 Moest hij zo van verre staan?
 ‘Snorre!’ scheen het wiel te gaan;
 hoe zij schrikte!

‘Kinderslief, ontsteek het licht!’
 Met een droevig aangezicht
 duwde Maaike 't venster dicht,
 dorst geen afscheidsgroet hem wuiven.

't Lampje flikkerde aan de schouw.
 Momp'lend zeide de oude vrouw:
 "t Woord des Heren is getrouw!
 Ik slechts doornen lezen zou,
 en geen druiven!"

Luide sprak zij: "k Heb gehoord,
 wat u aanlokt en bekoort.
 Kinderslief, gaat dus niet voort!"
 't Hart viel op 't gelaat te lezen:
 schaamrood hield zich Brechtje opzij,
 onder 't roeren van de brij;
 Geert zag uit naar heerschappij;
 Maaïke dacht misschien, waar hij
 nu zou wezen.

'Luister, hoe 't uw moeder ging!
 't Oog der jonkheid aan haar hing,
 maar zij wisselde geen ring,
 was met erf noch dorp tevreden;
 't kriede vrijers om onz' deur.
 "Kies nu, kind, te kust, te keur,"
 sprak ik; zij was doof er veur.
 Zo 'k nog op Sint-Jacob treur,
 't is met reden!

"Klare!" riep ik 's ochtends vroeg,
 toen uw grootvaêr 't zeisen sloeg
 in ons koren; de akker droeg
 nimmer voller, zwaarder halmen
 dan dat jaar; de man niet dacht,
 als de vreugd hem huiswaarts bracht,
 dat zijn Elzes bitt're klacht
 reeds weergalmde, heel de nacht
 zou weergalmen!

“Klare!” riep ik; maar geen woord
 uit haar slaapstee werd gehoord.
 “Klare, Klare! droomt gij voort?”
 Jezus, 't kind was niet te vinden;
 'k bad de heidens: “Geef 't weerom!”
 Sassen, Lisse, Hillegom,
 zwierf ik, zoekend, door en om;
 alle dorpen waren stom,
 alle winden!

'k Wist niet wie de schat ons nam,
 tot van 't Huis de mare kwam:
 “De oude Heer is allen gram;
 Jonge Jan van Noortge vluchtte!”
 Lacy! 'k had te vaak gezien,
 dat hij siersels 't kind kwam biên,
 haar gebeên de wulp te ontvliên,
 uit wiens blik ons, grijze liên,
 jammer luchtte.

En uw grootvaêr vloekte haar...?
 Maar de vrouw, haast tachtig jaar,
 viel de erinnering te zwaar:
 Elzemoer hield op en schreide;
 Maaike, die te hulp haar vloog,
 't lokkig hoofd meewarig boog.
 ‘Stramme wangen wist gij droog.
 Dat Marye u zeeg'nen moog!
 Waar zijn beide?’

Brecht ter sluik, ontdaan en bleek,
 't voorschoot langs haar wimpers streek,
 uit de donk're hoek niet week.
 ‘Jan van Noortge was een basterd,’

smaalde Geerte in wrev'le spijt.
 'Harde dochter, als ge zijt!
 Wreke God op u 't verwijt,
 dat uw moeder, uit de tijd,
 schimpend lastert!

Zie, wijl 't kind was doorgegaan,
 brak de morgen spoedig aan,
 die me bij de baar zag staan,
 in de lange, zwarte wijlen;
 maar des Heren moeder weet,
 hoe 'k voor haar nog bad in 't leed,
 zeven jaar geloften deed,
 hoe 'k naar 't venster, op haar kreet,
 voort wou ijlen.

“Moeder!” klonk het als weleer,
 maar zo blij, zo zoet niet meer;
 kinderslief, ik viel omveer:
 'k zag mijn dochter in ellende!
 't Vreselijk gerucht sprak waar:
 grootvaêrs vloek verzelde haar;
 Noortges zoon werd plunderaar,
 hopman van een gruw'bre schaar:
 Zwarte Bende!

Overmand van rouw en schrik,
 was 't mij in dat ogenblik
 of ik stierf. Hoe duizelde ik!
 Wat al Klares om mij henen!
 Klaartje dat in 't wieg'ke sprong,
 Klare die het kerstlied zong,
 Klarelief zo schoon als jong,
 Klaartje om wie de dorpsjeugd dong...
 'k sloeg aan 't wenen

en ik strompelde ter deur.
 Moeder Gods! Zij stond er veur,
 als de dood zo bleek van kleur,
 weduw met drie schaam'le wezen:
 arme wichtjes, die waart gij!
 Doch zij kwam niet dichterbij.
 "Klare, kind! Ai kom tot mij!
 Dat u God genadig zij;
 ik zal 't wezen!"

Maaïke, gij riep: "Grootemoe!"
 Stak mij beide uw armpjes toe...'
 'Even als ik 't nu nog doe,'
 snikte ze aan haar voeten wijlend;
 'maar ik kreeg mijn kind niet weer,'
 klaagde de oude: 't Wijkermeer
 zag zij om haar, heinde en veer:
 "Werp er me in, dáár naast mijn Heer!"
 bad zij ijlend.

Geerte, die van hoogmoed blaakt!
 Brechtje, die naar schatten haakt!
 Weert de Boze! Bidt en waakt!
 Hoe uw moeder stervend boette
 voor haar zucht naar eer en goud!
 Kruiste ik mij ook honderdvoud,
 'k werd van schrik als ijs zo koud,
 toen zij riep: "Mij grouwt, mij grouwt
 van zijn groete."

"Dochterke! wie ziet gij dan?"
 vroeg vergeefs de vrome man.
 "Lees een misse voor mijn Jan:
 hij is onberecht gestorven,"

borst zij bitter schreiend uit.
 “Klare was zijn mooie bruid;
 Klare droeg zijn rijke buit,
 onder schor trompetgeluid
 stout verworven.

Niet voor Gelre vallen ze aan,
 voor de vorst der zwarte vaan!
 Ziet gij ginds de rode haan?
 Dat is zijn verwinningsteken.”
 En haar lach werd razernij,
 tot zij kermde: “Laat me vrij!
 'k Weef een wollen kleed voor mij.”
 “'k Van uw kant, uw fulp, uw zij,
 bloed zie leken.

Satan wijk!” In 's Heren naam
 vouwden wij haar handen saam;
 “Goedenacht!” Toen stokte de aêm.
 Laten wij voor moeder bidden,
 kinderslief! En ten gebeên
 knielden zij om de oude heen.
 't Lampje straalde niet alleen:
 Elzemoer een heil'ge scheen,
 in hun midden.

‘Amen!’ En haar vingertop
 beefde naar hare oogleên op.
 ‘Amen!’ Op de leuningknop
 bleef de dorre rechter rusten;
 't hoofd uit kromme schouders rees:
 ‘Brecht en Geerte! Uw dwaasheid prees
 wat u God ten deel niet wees!
 Dat uw moeder u geneez'
 van uw lusten.

't Hart zich met zijn kring vernoeg;
't vele haalt niet bij 't genoeg.
Biecht me, Brecht, wat hij u vroeg!
't Blozend meiske niets verheelde
van zijn bedde in 't elzenwoud.
'Heil u, zo hij woord u houdt!
Mits ge in hem de man aanschouwt,
die ge ook gaarne nemen zoudt
zonder weelde.

Geerte, die naar aanzien jaagt,
hoge moed de duivel haagt,
zich te laat de val beklaagt.
't Kind rees op uit somber peinzen.
'Waarom bracht ge ons niet op 't Huis?'
'Deerne, uw trotsheid is niet pluis;
eer gebrek in eigen kluis,
dan gescholden voor gespuis
in paleizen!'

'Elzemoer, vergeef haar 't woord,'
smeekte Brecht, trok Geerte voort;
'Elzemoer, wees niet verstoord!'
'Kind, wier gunst zou gij niet winnen?'
sprak de best: 'Volg, Geert, mijn raad;
liefde alleen ons hart verzaadt.
Maaike, zie eens uit op straat,
zo uw knecht nog buiten staat,
laat hem binnen!'

Machteld^{aant}***melodie: Wijkker Bietje, die by 't beekje Vondel***

Machteld had wel horen luiden,
 wat of venstertjes beduiden
 die des avonds openstaan;
 maar een weinig frisse koelte
 was zo welkom na de zoelte,
 en het hare stond maar aan.

Ook scheen 't zuchtje louter weelde,
 't zij het schalks haar boezem streelde,
 't zij het suisde in 't blonde haar;
 echter wuifde 't uit het lover
 ijlings meer dan geuren over:
 zoet akkoord van stem en snaar.

Als zij 't venster nu ging sluiten,
 zou de minnezanger buiten
 haar in de onderkeurs bespiên;
 en dies zocht zij, schaamrood, schuchter,
 met de vingers om de luchter,
 achter 't saai gordijn te vliên.

Maar al had zij horen praten,
 dat hij dra wordt ingelaten
 die 't ons op zijn luit bediedt...
 niet te luist'ren naar zijn bede,
 niet te naad'ren, ook geen schrede,
 dat gedoogde 't hartje niet.

Op haar blote, blanke voetjes
sloop zij zachtjes, sloop zij zoetjes
dies naar 't raam. Wat fraaie val!
Hoor, hij zong niet: wil mij minnen!
Hoor, hij bad niet: laat mij binnen!
Nee, hij prees haar schoonst van al.

Was het waarheid wat hij kweelde,
dat 'de lieve lach, die speelde
om haar lipjes, "kus mij!" riep,
maar dat de opslag van haar oogjes
wacht hield bij die nectartoogjes?'
Hoe zij naar de luchter liep!

Zie, al had zij horen preken,
dat de boze liefst zijn treken
uitspeelt achter 't spiegelglas,
waarom zou zij, nu slechts muren
haar bespieden, niet eens gluren,
of zij de allermooiste was?

En zij keek eens en zij knikte,
en zij keek weer en zij blikte
op haar vlugge beentjes neer;
en zij danste een passedijsje
naar een zacht geneuried wijsje,
en zij knikte keer op keer.

Maar het was, terwijl zij zwierde,
of het luik op 't hengsel gierde,
of... doch langer geen geluid;
echter kraakte vast de wingerd,
om haar venstertje geslingerd...
Wie sprong binnen? 't Licht woei uit!

Papegaaierendeuntje^{aant.}

melodie: Lorretje

Wat leid ik toch een leven,
 het prinsje van de buurt!
 Mijn stok is bruin gewreven,
 mijn kooi is glad geschuurd,
 en ik kan klontjes krijgen
 voor 't praten en voor 't zwijgen.

Ai! Lorretje,
 kaporetje,
 kapoe, kapoe, kapoe,
 houd mij je bekje toe!

En zou ik mij dan storen
 aan 't smalen van die knaap,
 die steeds wat nieuws wil horen,
 die me uitscheldt voor een aap,
 en mij zo graag zou dwingen,
 een eigen lied te zingen?

Nee, Lorretje,
 kaporetje,
 kapoe, kapoe, kapoe,
 is daar te snugger toe!

Ik ken wel mijns gelijken,
 die wand'len over straat,
 die met een degen prijken,
 die zitten in de raad;
 zij kregen 't beste hapje,
 door krek te doen als Papje.

Een Lorretje,
 kaporetje,

kapoe, kapoe, kapoe,
waar past die al niet toe?

Wijs Klaartje op 't ijs^{aant.}

melodie: Mijn zoetje!

Ik moetje (met variatie) Starter

Wijs Klaartje
zou 't paartje,
liefst samen alleen,
verzellen
of kwellen:
't was moeder schier één,
mits 't zusje
elk kusje
haar klappen mocht thuis:
op 't ijs met zijn beiden hield de oude niet plus.

Min blode
dan node
ging 't vrijstertje mee;
te waken,
te laken,
voedt vriendschap noch vree,
en Govert,
betoverd
door Elze, zijn lief,
de borst gaf de drommel van haar: 'Houdt de dief!'

Hoe prachte,
hoe lachte

die olijke guit,
bij 't winden
en 't binden
't wijs zusterken uit!
Zij gromde,
zij bromde
om 't schalkse gezeur,
bij 't kiet'len der voetjes voor dovemans deur.

'Mag praten
niet baten,'
was moederliefs woord,
'men jage
de trage
door voorbeelden voort!'
Dies rende
in 't ende
ons meisje het paar
vooruit, naar de baan, in de woelige schaar.

Eerst reed zij;
toen gleed zij;
straks peinsde ze een poos:
'Die terger!
Ik erger
mij niet aan 't gekoos.
Omhelze
hij Elze,
mits verre van stad!'
Toen keek ze eens, of zus nog op het stoeltje zat.

Waratje,
mijn schatje,
't bleek dwaas overleg.

Zij blikte,
zij schrikte,
het paartje was weg!
Wat riep zij!
Wat liep zij!
Half spijt en half vrees,
en luisterde niet, schoon de jonkheid haar prees.

Toch staarde,
toch waarde
getrouw haar opzij
de rapste,
de knapste
der dartele rij,
noch jonker,
noch pronker,
maar geestige guit,
haar aan... om haar heen... en barstte eindelijk uit:

‘Mooi Grietje!
Dat hiet-je,
ofwel liefste Leen,
of Antje,
mijn Santje!
Maar dat is al een.
Schalks zoetje!
Nu moet je
met mij op de baan:
wij kunnen nooit jonger een flikkertje slaan.’

Met greep hij,
met kneep hij
haar worst'lende hand,
en zeide

en beidde:

‘Spreek op, naar wat kant?’

‘Ik heet niet...

Ik weet niet...

Ik zoek Elze-zus.’

‘Leg op dan, mooi meisje, wij vinden haar flus.’

Zij gluurde eens,

zij tuurde eens

wie hij wel geleek;

toen bloosde,

toen poosde,

toen werd zij schier bleek;

en 't gapen

der knapen,

die 't aanzagen, moe,

stak Klaartje haar vingers Flip bevende toe.

O Joosje,

mijn Troosje,

wat reden zij snel!

Wat beende,

wat leende

zij weelderig wel!

De molen,

verscholen

in 't grauw van de lucht,

verrees... was opzij... was voorbij in hun vlucht.

't Ging schriller,

't werd stiller

op 't ijs om hen heen.

‘Dra komen

die bomen,

dan zijn wij alleen!’
sprak 't kwantje,
die 't handje
nu vaster nog kneep.
Wel wilde zij 't lichten, toch bleef zij op sleep.

‘Daar achter
geen wachter,
die nijdig bespiedt;
voor kunstjes
uw gunstjes,
dat weigert ge niet!’
Met ijlden,
met wijlden
ze op de eenzame plek,
en Flip knoopte teder zijn doek om haar nek.

‘Rust, meisje!
van 't reisje;
ik merk, je bent moe.’
Hij rende,
hij wendde,
zij lachte hem toe:
‘k Heb fraaier
geen draaier
gezien op de baan,
dan jij, die tot zesmaal beentje over kunt slaan.’

Flip keerde;
zij weerde
de stouterd wel af,
maar pruilde
noch druilde,
wat pas het ook gaf.

WIJS KLAERTJEN OP 'T IJS.

‘Hoe heetje?’
 ‘Dat weetje.’
 ‘k Geloof haast van ja,’
 zo sprak hij en trok met zijn schaatspunt een K.

Eilacie!
 Tentatie
 dient ijlings ontsneld;
 op dralen
 rijmt falen;
 dra struikelt die helt!
 Vast sling'ren
 zijn ving'ren
 om 't lijfje zich heen,
 hij kust, zij kust weder. Ach, waren ze alleen!

Maar gluipe,
 maar sluipen
 die vrolijke twee,
 maar rijden,
 maar glijden
 zij niet naar de stee?
 Zij komen,
 vernomen
 door hem noch door haar;
 't zijn Govert en Elze; hoe schatert het paar!

‘Wel, zwager!’
 De plager
 verrast hen alzo.
 ‘Wel, zoetje!’
 Ik groet je,
 ik stoort je maar noô.
 De vrijheid

is blijheid,
 is thuis op het ijs.
 Elk kiest zich een liefje: zo wil het 's lands wijs.'

Luid schreiend,
 hen beiend,
 houdt Klaartje 't gezicht
 bij 't blozen
 om 't kozen
 op 't ijsvlak gericht,
 en zuchtend en duchtend
 reikt ze Elze de hand.
 'De linker,' roept Flip, 'want de rechte is mijn pand!'

'Nee, vrees niet,
 nee, wees niet
 eenkennig, lief kind!
 Al knort zij,
 toch wordt gij
 oprecht'lijk bemind.
 Ik zocht je,
 ik mocht je
 allang gaarne zien,
 en 'k vraag je vóór Lichtmis nog van je oude liên.'

'Ai, Klaartje!
 't Is 't aardje
 van ons aller moe,'
 spreekt zusje
 na 't kusje
 't wijs vrijstertje toe.
 'k Betrap je
 'k verklap je,

dies toch niet te huis.
Op 't ijs met zijn drieën, dat schat ik een kruis!'

Jan Compagnie^{aant.}

melodie: Speelnootjens heft eens vrolijk an (Bruiloftsliedje)

De trommel van de Staten werft:
lang leev' de Prins, hoezee!
Maar zo men in het veld niet sterft,
wat brengt men er uit mee?
Een stijven arm, een houten poot;
de drommel hale die!
Is 't geldjen op, en komt de nood,
ik ken Jan Compagnie.

Wat hielp dat brammetje in zijn tijd
al meisjes 't hoofd op hol!
Wat had dat boefje wijd en zijd
de kerfstok spoedig vol!
'Weg!' riep zijn vaar, en 'wee!' zijn moer.
'Mijn rijk is uit, adie!'
Hoe arm hij naar Oost-Inje voer,
hij werd Jan Compagnie.

't Was in en uit met d'Ambonees;
hij prees zijn specerij,
maar toffelde de Portugees,
en had de handen vrij.
Ter nood verliep nog jaar en dag
daar kwam een vloot in 't Vlie,
de rijkste die ooit Holland zag;
haar zond Jan Compagnie.

JAN COMPAGNIE.

De wilde snaak werd groot sinjeur;
 hem huift het zwarte volk
 in wierookwalm en ambergeur;
 hij lucht er uit een wolk!
 Met vonkelende sluierkroon
 - juwelen sieren die -
 weerspiegelt daar op gouden troon
 mijnheer Jan Compagnie.

In 't palmbos klinkt de schelle luit
 der Bajaderen-schaar:
 hij kiest vandaag de schoonste er uit,
 en morgen weer een aêr.
 'Wat baatte me al mijn overvloed,
 het rijk dat ik gebiê,
 ontbrak mij hier het zoetste zoet;
 omhels Jan Compagnie!'

Maar 's ochtends kijkt hij uit in zee:
 oranje blanje bleu!
 Een schip doemt op; hij roeit ter ree,
 als was hij 't rusten beu:
 'Wees welkom, maats! Hoe lang je reis?
 'k Ben blij dat ik je zie.
 Hoe vaart de Prins? Is 't nog geen pais?
 Wie zoekt Jan Compagnie?'

'Ik!' roept dan menig losse guit,
 die, baasje van de baan,
 vroeg scheidde van zijn mooie duit;
 hij spreekt hem vrolijk aan:
 'Heb jij geraasd, mijn eêle vent!
 Wie deed het niet, ai, wie?
 'k Was als de bonte hond bekend;
 'k werd toch Jan Compagnie!'

En, wonder! Na een jaar vier, vijf,
 hijst elk er 't zeil in top,
 en reedt een schip en neemt een wijf,
 staat voor een ton niet op;
 'k staar dies mijn pot niet zuinig aan,
 schoon ik de boôm al zie,
 en laat der Staten trommel slaan:
 lang leef Jan Compagnie!

Dieuwertje^{aant.}

melodie: Klaare, wat heeft er uw hartjen verlept Hoof

Dieuwertje, heugt je nog de avond voor Paas?
 Eer ik je vragen ging, stapte ik mijn plaats,
 mijn woning, mijn schuren, mijn stal nog eens om,
 vast peinzend: tot alles is zij wellekom.

Wit van de hagel, maar warm trots de kou,
 haalde ik de klink op: je zat bij de schouw;
 ik lichtte mijn mantel; jij wierp op het vier
 een mutserd, en 'k dacht: zij ziet gaarne mij hier.

Echter was 't later als jeukte mijn scheen,
 schoof ik je dichter, je schoof verder heen,
 en toen 'k, bij de kast, om het jawoord je vroeg,
 was 't vreemd, dat de fluit niet aan diggelen sloeg.

Vrezen en beven: het had schier geen end;
 't huis van je moeder was jij zo gewend,
 al droeg ik ten leste in mijn armen je er uit,
 ons dorpje zag nimmer een droeviger bruid.

Dieuwertje, heugt je nog de avond voor Paas?
Onder dat wiegekleed giert onze Claes.
Ai, kus hem, en zeg zo het nog stond te doen:
of jij nu wel aarzelen zou zoals toen!

Zelfportret

De twintigjarige^{aant.}

Daar zit hij en denkt aan de dagen der jeugd,
de lachende morgen van 't leven;
voorbij is die wellust, vervlogen die vreugd,
't heeft alles de jong'ling begeven;
daar zit hij, de blik op de golven gevest,
of staart er, als zocht hij naar beter gewest,
op 's overzijds donkere dreven.

Ja, hoe hem de wereld een bloemenpad scheen,
elk mens schier een engel op aarde,
dat zalig gevoel, ach, het ijde daarheen,
als 't windje dat suist door de gaarde.
Gesmaad is zijn naam en onteerd zijn geslacht;
toch treft van zijn lippen noch vloektoon noch klacht
dié, die deze ramp hem baarde.

Zijn ouders, ach, rusten in 't zwijgende graf,
en meer dan die dierbare doden,
verscheuren zijn boezem die vrienden zo laf,
zo trouwloos in 't leed hem ontvloten.
Maar nee, geen onedel, geen vrouw'lijk gewezen
verlaagt hem; wat ook van zijn zijde verdween,
de sterv'ling heeft luttel van node!

Voor meelij te trots en voor klachte te fier,
veracht hij de mening der mensen;
één wezen slechts was boven alles hem dier.
Wat dorst de rampzalige wensen?
De roos bade 't hoofd in de stralende gloed,
als eens haar de storrem ontluistert, verdoet,
zo moge z'in 't duister verflensen.

Het zij zo, is 't leven een loutere droom,
wie zou het niet moedig dan dragen?
De zon spoedt ter kimme, ter zee spoedt de stroom,
de mens naar het eind zijner dagen!
Zou hij wie geen liefde, geen vriendschap geleidt,
zou hij naar 't genot dat de rijkdom hier spreidt,
naar wellust of grootheid nog vragen?

Een schat die aan d'aard en haar dwaasheên hem boeit,
die zorgen en angsten verzellen;
een vuur dat de boezem verteert en verschroeit,
en dreigt alle hoogheid te vellen;
een dorst naar de lof van een zinloos geslacht;
wat geeft het voor troost toch of steunsel of kracht,
hun die bij Gods kind'ren zich tellen?

Dat al, nee zijn harte verlangt het niet meer;
hij leerde naar waarde het schatten;
't zijn golven die schitt'ren op 't zonnige meer,
en straks op de rotsen verspatten.
En toch, dwaalt het oog soms verlangend in 't rond,
dan voelt hij en schrikt van d'ontvangene wond,
en heeft zijn verlies te bevatten.

't Was eens hem behoefte, 't was zalig gevoel
de heerlijke schepping te minnen.
'Mijn leven zij liefde! Het weldoen mijn doel!
zo zwoer hij met jeugdige zinnen.
En nu! In zijn boezem geen mensenmin meer:
waar geestdrift en deugd zich begroetten weleer,
treên koelheid en wrevelmoed binnen!

Maar ach, als natuur met onschetsbare pracht
zich rukt uit des wintergods kluister,

het beekje weer vloeit en het bloemveld weer lacht,
 de lente met jeugdige luister
 haar rozen weer strooit onder 't spichtige gras,
 dan denkt hij wat eenmaal die lente hem was,
 dan worden zijn ogen hem duister!...

‘Moed!’ zegt gij? Verdraagt hij de schande dan niet?
 Herroep de vervlogene dagen,
 zeg, wat gij verhevens in d'oudheid ook ziet,
 kon Brutus, kon Cato ze dragen?
 Zij leden, zij streden, zij stierven voor d'eer,
 de christen, de broeder des heilands doet meer,
 hem moet gij bewond'rend beklagen!

‘Vertrouwen!...’ Staart eerst op de zinkende kiel,
 schouwt vruchtloos naar haven of kusten,
 en leert, als u al wat gij mindet ontviel,
 wat g'eist in 't gelovig berusten.
 't Valt licht als de zon van 't genot u bestraalt;
 dan ach, hoe dat moedig vertrouwen haast draalt,
 als wolken het hemellicht blusten!

Nee! Nee! Het vernielende vuur van 't verdriet
 de hoop maar alleen kan het doven;
 hoe donker 't verleden, hoe somber 't verschiet,
 zij heft er verhemelend boven;
 door deze gesterkt, hoe de smart dan ook nijpt,
 is 't dat hij het kruis der verlossinge grijpt,
 en 't als overlaadt met zijn kussen!

Laat de eiken verand'ren en buigen de kruin,
 de bruisende stromen verdrogen,
 de diepte verand'ren in heuvel en duin.
 Eén blijft ongeschokt in den hogen!

't Is Hij die de scepter der werelden tilt,
de nood van 't gewormt en het geestenheer stilt,
tot Hem slaat hij biddende de ogen!

Aan Adeline^{aant.}

Toen ik u voor 't eerst ontmoette
en mijn oog het uwe zag,
was het of me een engel groette
en me een hemel openlag!

Sneller dan de wolken zweven,
ging dat zoet gevoel voorbij,
door het wreed besef verdreven
dat geen roos ontluikt voor mij!

Diep in 't binnenst van mijn boezem
knaagt de worm en drukt de schuld,
even als in 's bekers droesem
zich het felle gif verhult.

Vraag niet, wat me aan 't onheil boeide...
o, waarom verscheen gij niet,
toen mijn bloed zo zuiver vloaide
als het zilver van de vliet!

Had gij in mijn levensmorgen
dart'lend aan mijn zij gestaan,
nimmer was de ploeg der zorgen
over mijn gelaat gegaan!

Vraag niet, wat mij diep deed vallen...
waarom riep ge mij niet weer,

toen ik 't laatst mijns burgslots wallen
spieg'len zag in 't blauwe meer!

'k Had het ros dan niet doen draven
vlugger dan de westenwind,
maar bij mijner vad'ren graven
u geprezen, u bemind.

Ons opnieuw aan 't leven boeien,
schoon de band verbroken scheen,
en 't verscheurde hart doen gloeien,
liefde kan 't en liefde alleen!

Maar er zijn onheelb're plagen,
waar haar balsem niet voor baat,
en mij treft in lentes dagen
't harde vonnis: 't Is te laat!

Nimmer zullen de oude muren
weer hun jonge meester zien;
nimmer zullen de avonduren
me aan uw lieve zijde ontvliên!

Nimmer zal mij 't welkom strelen
van mijn trouwe knechtenschaar;
nimmer zal ik dartel spelen
met uw donker, golvend haar!

O, ik zou zo vrolijk keren,
waar mijn jachthond mij verbeidt,
zo ik u er mocht doen eren,
u naar 't altaar had geleid!

'k Zou er 't feestlicht zien verbleken
bij de komst van 't morgenrood,
zo ik er mijn God mocht smeken
om een telgje uit uw schoot!

Ach, vergeef mij de ijd'le klanken,
aan 't gebroken hart ontvloed,
dat door liefdes hemelspranken
zich een oogwenk voelde ontgloed!

Zelden schieten zonnestrallen
neder op zo woest een stroom;
'k zag op mij uwe ogen dalen,
en ik dank u voor die droom!

Kort verenigd, snel gescheiden,
't was de wil van 't grillig lot.
O wellicht het best voor beiden!
Te bedwelmend was 't genot.

Niet de Lustberg opgestegen,
hand in hand of arm in arm,
trad gij nauw mij blozend tegen,
of mijn boezem sloeg zo warm!

Niet op d'eigen grond geboren,
(ver stond onze wieg vaneen)
en toch deed ge uw stem niet horen,
of ik hing aan u alleen!

Niet in de eigen streek getogen
(ach, ons scheidde land en meer),
en toch zag ik nauw uw ogen,
of mijn harte leed niet meer!

Leed niet meer? ...Nee, gaf zich over
aan het zaligste genucht,
teerder dan het eerste lover,
zoeter dan de lentelucht!

't Was vergang'lijk als de bloemen...
en toch moet in 't gruwzaam leed
ik het lot nog gunstig noemen,
dat zo snel ons scheiden deed!

Daar ik langer niet gevoelde,
dat de krans mijns levens brak;
daar me een vuur de borst doorwoelde,
dat uw hemels schoon ontstak.

Had voor enk'le flauwe noten,
nu der doffe lier ontruikt,
'k u met warmen arm omsloten
en u aan mijn borst gedrukt.

Wél mij, die de wolk der smarte
over 't koud gemoed nu hangt,
dat ik nimmer aan mijn harte
u, geliefde, heb geprangd!

Ach, bij 't rusten op uw lippen
in een paradijs vervoerd,
was een beê mij gaan ontglippen,
die uw boezem had beroerd!

Nu... maar krachteloos zijn woorden
voor een droef vaarwel als dit;
ach, de harp van 't hart heeft koorden,
wier geluid geen woord bezit!

Zachter dan het avondwindje,
 bitt'rer dan ooit traan me ontviel,
 reiner dan de lach van 't kindje,
 is het afscheid van mijn ziel!

Liefde en onschuld, hoop en vrede
 blijve u, waar gij dartelt, bij,
 en vergunt gij me éne bede,
 o gedenk dan soms aan mij!

Nee, vaarwel! Vergeet mijn trekken;
 want herinn'ring is de wel
 óf van weedom óf van vlekken...
 o vaarwel, vaarwel, vaarwel!

Hij zwijgt, en werpt de schorre luit ter zij,
 en wist het oog, dat anders zelden weende;
 hij dacht, dat smart zijn tranenwel versteende,
 en schaamt zich schier zijn somb're mijmerij.
 Ach, 't lot neemt al wat zalig is ons af,
 de tranen niet; zij vloeien tot aan 't graf!

Afscheid van Zweden^{aant.}

Mijn boot ligt schomm'lende op de ree;
 maar eer de zee
 van u mij scheidde,
 o land,
 waarin des winters hand
 zijn glinsterende tente spant,
 en toch de geest van 't Oost mij beidde;
 die, schoon hij in uw barre lucht
 noch palmwijn biedt noch dadelvrucht,

aartsvaderlijk mijn schreên behoedde
 en door der vriendschap zoet genucht
 't gemis van 't lief tehuis vergoedde:
 O Svea-land! O gastvrij oord!
 Uw lof galme in mijn afscheid voort,
 eer nog uw gordel bruine rotsen
 in 't deinzend blauw mijn blik ontschiet
 en wufte golven om mij klotsen,
 versmaad des vreemd'lings offer niet!

Vaarwel! Vaarwel! Mijn ziel vergeet
 in lief noch leed

u, verre vrinden!

Mij heugt

een blijde droom der jeugd,
 uw heuse zin, uw gulle vreugd,
 elk uur dat ons bijeen mocht vinden,
 op grijs gebergte, in lomm'rig dal,
 aan feest'lijk maal, bij hoorngeschal,
 natuur en weelde t' zaam genoten!
 Of, liefste Erinnerung van al,
 de harten voor elkaar ontsloten!
 't Zij spieg'lend meer of statig woud
 getuige was van zoete kout,
 getuige was van zoeter fluist'ren,
 als 't rijk gestarnte van uw trans
 een teed'rer bede mocht beluist'ren
 dan loofgespeel of golfgedans!

Wees nog gekust, wees nog gegroet!

Laat uw gemoed

mijn beeld bewaren!

Op zee

ter vaderlandse ree

drage ik de hoop des weerziens mee:
 Onz' vriendschap trots' de vlucht der jaren!
 Verras mij! Rust op reis naar 't Zuid
 een wijle in onze vlakten uit,
 mijn welkom zal aan de Amstelboorden
 u strelen in het zoet geluid
 der zangerigste taal van 't noorden!
 Kom tot mij, wie als balling zwerv'
 uit Svea's lucht, van Svea's erf:
 ik zal hem vragen noch verwijten
 wat drift hij boet', wat kruis hij draag',
 maar van uw jongste beë mij kwijten,
 hem troosten als uw vriend, uw maag!

De nalatenschap van de landjonker^{aant.}

Inleiding

Het Huis te B... juni 1834.

Theodoor V... D..., een verre neef van mij, was een brave jongen, mijn beste lezer, en ik zou er gaarne mijn halve landgoed voor geven om hem nog 's avonds uit de donkere lindelaan in het groene jagersbuis^o te zien thuiskomen, vergezeld van een paar mooie patrijshonden die nu geen twintig schreden van hun jonge meester bij het dorpskerkhof begraven liggen! Hij was een brave jongen, zeg ik, maar of hij een goed dichter genoemd mocht worden, dat betwijfelde hij zelf te zeer dan dat ik het u zou durven verzekeren.

Ik aarzel daarom aan het verzoek van vier of vijf vrienden en een paar lieve meisjes te voldoen en zijn nagelaten dichtstukjes in het licht te geven. Zij hebben ons menig uur aangenaam gekort; maar wij, gulle Geldersen, hebben misschien meer verstand van een mooi landschap dan van een mooi vers. Gij be-

merkt het reeds, nooit las mijn Theodoor op Huize De Wildenborch,^o want daar leert men van onze Staring en die hem omringen beide even juist waarden. De boekverkoper uit de stad plaagt mij echter ook zo aanhoudend om die gedichtjes, dat ik mijn grijze Jurgen reeds tweemaal last gaf hem te zeggen dat ik naar mijn boekweit was gaan zien, terwijl ik bij de vijver met de *Arnhemse Courant* bij me een pijp zat te roken. De oude knecht merkte trouwhartig genoeg aan, dat dit de eerste bedelaar mocht heten die ik in mijn leven onverhoord wegzond. De goede grijskop wist niet dat mijnheer de uitgever mij vijftwintig prachtexemplaren als geschenk beloofde!

Maar, ‘om tot onze schaapjes weder te keren’,^o zoals Lafontaine^o zegt, wat hij praten, wat onze dominee ook zeggen moge, dat men in onze tijd minder op de verzen dan op de maker let en er niets verder vereist wordt dan dat de eerste voor braaf en eerlijk bekendstaat om de laatste een goede recensie te bezorgen, zie, daaraan kan ik mijn zegel maar in het geheel niet hechten. Het is mij nog nooit ingevallen te vragen, of de schilders der familie-portretten die boven op de groene kamer hangen indertijd wel al hun rekeningen op de eerste februari betaalden, nooit een lief meisje een kus ontstalen, nimmer een glas wijn te veel dronken; en evenwel zie ik altijd met vernieuwd genoeg het gul gelaat van mijn oudoom die bij Doggersbank^o de overwinning hielp behalen; de vriendelijke lach van mijn brave moeder, die de stijve roos, nog bloeiende, in haar kleine witte vingers houdt; de eerwaardige trekken van mijn vader, die schepen en raad^o was toen beiden nog iets te zeggen hadden! Dankbaar gedenk ik hen die mij door hun talent die vreugde verschaften en ik zou de man niet kunnen liefhebben die mij, door een verhaal over de menselijke gebreken van die kunstenaars, het genot van de kunst zou willen vergallen. Heeft er dan ooit een mens geleefd die zich van alle gebreken kon vrijpleiten?

Denk daarom evenwel niet dat er aan de nagedachtenis van onze Theodoor vlek of rimpel te vinden is. Schulden heeft hij

niet gemaakt; beleefd was hij tot jegens de dochter van de koster toe; een uur in het rond werd hij door de armen om zijn goedgehartigheid geprezen. Wat meer is, ofschoon uit beginselen, zoals hij zei, van de krijgsveldtocht afkerig, maakte hij evenwel de Tiendaagse Veldtocht^o mee en verwierf het kruis^o zo goed als elk ander. Zonderling genoeg, vindt ge niet, heeft hij die echter nooit bezongen.

Vijanden, mijn beste lezer, vijanden had mijn Theodoor niet, zo ge de schoolmeester van het dorp uitzondert, die ook wat aan de kunst doet en het hem nooit vergaf dat hij nimmer de oude staatsiekoets in liet spannen om naar de stad te rijden en aldaar een van des onderwijzers lange voorlezingen in het Nut^o bij te wonen.

Doch gesteld zelfs - in mijn ziel ben ik van het dwaze van die veronderstelling overtuigd - doch gesteld zelfs dat geen recensent er genoeg in zou vinden hem uit zuivere liefde voor de kunst eens flink te kapittelen; gesteld zelfs dat zijn naam in een maandwerk of drie met lof mocht worden vermeld: ik ben te dikwijls door aankondigingen en beoordelingen bedrogen dan dat deze mij een borg zouden wezen dat ik niet over enige jaren nog gehele rijen overgeschoten exemplaren van zijn verzen op de planken van de uitgever zou ontmoeten. En dat, ziet ge, dat zou mij bitter grieven en wil ik gaarne voorkomen.

Ik heb in mijn leven zo goed dwaasheden bedreven als een ander, maar het zou toch de ergste van alle wezen als ik het mijzelf had te verwijten dat men mij in het najaar uit de stad kruit en lood,^o in verzen van mijn neef gewikkeld, toezond en de boerenmeisjes van het dorp als het kermis is de rijmen van de jonge heer op de zakjes van koek en letters te lezen kregen. In een tijd als de onze, waarin zij Theodoor reeds meer achten omdat hij een knappe jongen dan omdat hij een jonker van oude adel was, moet men voor al wat aan de spotternij voedsel kan geven bijzonder oppassen; ofschoon een land-edelman ben ik trots op mijn naam en had er bovendien Theodoor te lief toe! Onwille-

keurig zou het verwijt dan bij mij oprijzen; hoe dikwijls heeft mij die brave jongen niet gezegd: ‘Beste neef, er is onderscheid tussen verzen en verzen en hoe gaarne ik u en de juffers^o uit de buurt mijn stukjes voorlees, ik weet niet wat ik niet liever deed dan ze onder de ogen van een Feith^o of Bilderdijk^o te brengen!’ Met de laatste vooral heeft hij veel op, en diens *Geestenmarela*^o heeft hem een van zijn vrienden, een knap student, die binnenkort meester in de rechten wordt, nog op zijn ziekbed moeten voorlezen.

Tot overmaat van ellende, had ik bijna gezegd, geeft die mij nu zijn woord van eer dat het niet alleen uit vriendschap en beleefdheid is dat hij op de uitgave aandringt. Beleefdheden zijn de enige zaak waarmee de vrolijke jurist in de vertrouwelijke omgang de vrek speelt, om er des te milder mee te zijn op letterkundige soirees voor welke hij nimmer een te grote dosis loftuitingen in voorraad mee kan nemen. Daar nu zijn oordeel als dat van een aanstaand geleerde vrij wat gewicht heeft, liet ik mij eindelijk overhalen een proeve uit de nalatenschap te geven, temeer daar mijn vrienden en de aardige meisjes er nog altijd even ernstig op bleven aandringen en mij voorstelden op den Huize ter B. een letterkundige soiree te organiseren die men geheel zou toewijden aan de keuze van die stukjes. De lieve Wichilde wenste zich reeds geluk de volgende winter overal over de letterkundige bijeenkomsten te kunnen spreken die op mijn landgoed gehouden zouden worden. Wie mij maar eens ontmoet heeft, weet dat ik alles wat naar nabootsen en na-apen zweemt onverbiddelijk haat. Daarom nodigde ik allen de ganse dag bij mij uit.

Ik zegen die inval! Het was een overheerlijke dag, beste lezer! Wij hebben gevist, gewandeld, gereden, muziek gemaakt, gezongen, geschertst en de lieve meisjes geplaagd. Toen de bengel^o ons eindelijk huiswaarts riep, vonden wij het in de hoge eetzaal zeer prettig en aangenaam. Niemand dacht eraan om voor te stellen dat wij ons weer naar buiten zouden begeven dan toen de zon reeds achter de groene hoogten verdwenen

was. De Johannisberger^o die ik van mijn grootvader geërfd heb, is niet minder keurig^o dan oud. Op een warme zomerdag en in goed Gelders gezelschap moet hij als vloeiend goud uit de donkergroene fles in de donkergroene roemer geschonken worden. Ha! Als de rand van de beker door de parelend schuimende wijn bevochtigd wordt, verbeeld ik mij dikwijls gestemd te zijn als een dichter. Zo was het die dag! Het was de achttiende juni.

De zon was juist ondergegaan toen wij op de vijfverhevel onder de treures ons hadden nedergezet; de dames dronken er thee; ons moest Jurgen nog een paar flessen van die Johannisberger brengen. Ik haalde nu Theodoors gedichten en liet aan de jeugd de keuze over. Gij begrijpt dus waardoor het komt dat de liefde schering en inslag van deze versjes is. Had ik gekozen, zeker was een ernstiger gedeelte van het boekje opengeslagen, maar mijn baard is nog niet grijs genoeg om, nu zij anders beslisten, daarover te knorren.

Gij zult nu vragen, goede lezer, hoe deze proeven gekomen zijn waar gij ze vinden zult? Op mijn woord, het is daarmee zeer zonderling gegaan. Ik zou u wellicht alles ophelderen indien men niet zoveel van papieren, handschriften en dergelijke dingen meer verdicht had dat de belangrijkste waarheid, ik meen dit met reden te vrezen, geen belangstelling meer inboezemt. Wat schiet mij derhalve over dan achter uw 'hoe?' een tweede vraagteken te plaatsen?

Ik heb goed gevonden alleen mijn voornamen te doen drukken en die van het Huis weg te laten. De voornaam van mijn neef kan gerust behouden worden; hij was noch lid van een Maatschappij, noch mede-arbeider in een dichtlievend Genootschap en de meisjes zullen, evenmin als de student, mijn geheim verraden.

Joan Unico

I *Verklaring*

En mag ik u geen engel noemen,
o maagd, met lokken zwart als git?
Noch verse sneeuw noch leliebloemen
zijn als uw boezem zacht en wit;
als zonneglans op lenterozen
straalt me op uw wang een glimlach toe,
en 't hart zucht bij uw zedig blozen:
bemindet gij me als ik 't u doe!

Mijn boot ligt op de waterspiegel,
mijn hut in 't eenzaam beukenwoud,
en 't zacht geruis van 't loofgewiegel
verklapt gekoos noch zoete kout.
'k Zou met uw donker haar er spelen,
en d'ijdle jacht naar glorie moe,
alleen van uwe liefde er kwelen,
bemindet gij me als ik 't u doe!

Uw oog stelt mij de hemel open,
bewolk die niet uit spotternij,
laat me op de zon der goedheid hopen,
sinds die der vrijheid ging voorbij;
geen lach, uit deernis opgerezen,
beschimp' de hartstocht die ik voe!
Wat dan een kus zou 't antwoord wezen,
bemindet gij me als ik 't u doe!

II *Verloren schreden*

't Is 's avonds zoet in 't bos te dolen
en, achter 't bruine loof verscholen,
geen bleke ster, aan 't neev'lig grauww,

maar een lief kind van zestien jaren,
een vlugge silph, een witte schaâuw
langs 't kronk'lend voetpad na te staren;
het gras te drukken dat haar draagt,
en waar een beek met murm'lend bruisen,
aan d'ouden olm van liefde klaagt,
de westenwind te horen ruisen,
die 't lokkig haar der jonge maagd
in golfjes langs haar schouders jaagt.

En toch, waar zijt ge, o blijde dagen,
toen mij Jacoba's schoon behagen,
nee, boeien en verrukken mocht,
en ik zo graag de bloemen plukte,
en ik zo graag de plek bezocht,
die de allerliefste zwevend drukte;
toen, jong van hart en warm van bloed,
't onblusbaar vuur gloeide in mijn aad'ren
en 'k, voor haar blik door 't loof behoed,
haar uit de brede poort zag naad'ren,
en 'k trouw haar volgde in vlugge spoed,
zoals de golf het golfje doet.

Mijn voet weet onder de oude linden
de bank van zoden nog te vinden
waarop wij, minnende en alleen,
van de eeuwigheid der liefde droomden,
en in de maan, die ons bescheen,
een nijdige bespiedster schroomden;
waar zij haar oor leende aan mijn klacht,
en 'k haar aan 't blakend hart mocht drukken,
tot blozend, stoeiend, vleiend zacht,
zij zich de omarming wist te ontrukken,
en me in een fluist'rend: 'goedenacht'
vanuit de hemel wederbracht!

Nog hebben op Jacoba's wangen
 geen leliën de roos vervangen,
 nog blijven onder 't rijzend kleed
 de tweelinggolven weeld'rig zwellen,
 en zoet is 't nog, op 't groen tapeet,
 een meisje vrolijk na te snellen;
 het woud is groen, de scheem'ring daalt
 en trouw en teer zingt lentes zanger,
 maar langs het kronk'lend voetpad dwaalt
 't weleer verliefde paar niet langer,
 ofschoon, door 't avondlicht bestraald,
 de bank met nieuwe bloemen praalt.

Den eed: wie heeft hem 't eerst vergeten?
 Jacoba draagt een gouden keten,
 om 't poez'lig rijke boezemmals,
 maar weet in zachter boei te klinken,
 als haar de jeugd, in dart'le wals,
 op 't bal in 't luchtig gaas ziet blinken;
 de aanbidders weem'len om haar heen,
 en zelfs uit de afgunst van haar kunne
 ontluiken rozen voor haar schreên.
 Wat waant gij dat ik 't haar misgunne?
 Mij durft zij onder 't oog niet treên;
 wie beidde 't langst in 't woud alleen?

III *Minnenijd*

Hebt gij nooit de starende ogen,
 uit de donk're vensterbogen,
 onder 't schitt'rend kronenlicht,
 op een maagd met rozenkaken,
 die uw jonge borst deed blaken,
 dol van minnenijd gericht?

Voelde gij uw bloed niet jagen,
 toen een ander haar dorst vragen
 tot den ongestuime wals,
 en het 'ja' vloog van haar lippen,
 zij de teng're vingertippen,
 in zijn dart'le hand liet glippen,
 en zijn blik rustte op haar hals;
 of zijn arm zich om haar midden,
 onder 't zweven vaster drong,
 en zijn oog haar scheen te bidden,
 wat haar wang tot blozen dwong?

Hebt ge in 't hart geen vuur verborgen
 dat, verheeld bij ied're morgen,
 blaakte met een dubb'le gloed?
 Weet gij, wat het is, te schromen,
 dat u 't spel der ochtenddromen,
 't beeld van haar aanbidden doet
 die toch de uwe nooit kan wezen?
 Zaaft gij immer de uitgelezen'
 rusten aan eens anders borst,
 tot, bij 't schouwspel van hun kozen,
 zo ge niet voor hen wou blozen,
 en de zeis slaan in die rozen,
 gij niet langer blijven dorst?
 En zoudt ge ondanks dit uw leven
 voor het u vergetend kind
 niet met vreugd, met wellust geven?
 Arme, hebt gij ooit bemind?

IV Kalmte. Aan Mathilde

Zo mij des levens bedrieglijke schaal
 nog door de hand van de hoop werd geboden,

dan was ik lang aan uw blikken ontvloden,
 heller dan stralen van 't zonlicht op staal;
 maar aan het strand, in het woud, op de zee,
 waar mij het licht van de morgen mocht wekken,
 toonde 't mij ook uw beminn'lijke trekken,
 ging toch uw engelenbeeld met mij mee.

Wel mij, dat ik u niet eer heb gezien,
 daar ik u, zelfs in de morgen van 't leven,
 rang noch vermogen, u waardig, kon geven,
 niets dan een minnende borst u kon biën;
 zeker, die gave zegt meer dan een kroon,
 prijze zich zalig, wie God ze bedeelde,
 armoe van ziel is de zuster der weelde,
 maar gij zijt even onschuldig als schoon.

Recht hebt ge dus op een zuiver gemoed!
 't Mij? Ach, het was op mijn wieg niet te lezen
 wat al, als jong'ling, mijn erfdeel moest wezen,
 'k zette zo vrolijk op rozen de voet!
 Vraag niet wat last of mijn schouder bezwaart,
 lieve, waartoe zou u 't weten verstrekken?
 't Mocht uit de zaligste dromen u wekken,
 kennis en rust zijn geen zusters op aard!

Snel vloog mijn tijd van beminnen voorbij:
 eens gaat die zonne maar op uit de kimmen,
 zo ze al voor enk'len nog de avond doet glimmen,
 niet tot de middag bestraalde zij mij!
 Rustig zie 'k nu, hoe het goud van uw haar
 golft om uw schedel in dartele lokken,
 groet ik die boogjes zoo lieflijk getrokken
 over die sterren zo blauw en zo klaar.

Neem dan voor hulde mijn hart'lijke beê!
 Zo zich de hemel rechtvaardig wil noemen,
 strooie hij immer uw paden met bloemen,
 schenk hij u beide de liefde en de vreê!
 Als gij, in volheid, die zegen geniet
 zult gij weemoedig de jong'ling beklagen
 die op dat meer ook de boot wilde wagen,
 maar die de storm op de rotsklippen stiet!

V *'Daar wacht ik u'**

Wat knabbelt ge op 't gebit, wat schudt ge met uw manen?
 Wat jaagt gij, moedig ros, het stof in wolken rond?
 Geen schorre krijgstrompet, die hier de strijd verkondt,
 hier wapp'ren in 't verschiet geen blinkende oorlogsvanen,
 heel 't landschap ademt rustig in meise morgenstond!

Of voorgevoelt ge alreê, hoe ik uw toom wil vieren,
 tot ons uit d'oude burcht, uit dit verrukk'lijk dal,
 geen nijdig oog bespiên, geen blik meer volgen zal,
 een zoeter teken mij van verre toe komt zwieren
 dan 'k immer heb begroet op grijze vestingwal?

Voort, voort dan, edel dier, als had gij arendsvleug'len,
 de snelheid van de stroom, de vaart der bliksemschicht;
 daar is de heuvel reeds waarop ons jachthuis ligt,
 geen steile helling mag uw vlugge draf beteug'len,
 'k zie ginder 't somber woud, daarheen uw vlucht gericht!

* Dit stukje behoort eigenlijk bij nog vier andere, samen de titel van *Paardrijden* dragende; ik wilde die niet alle zenden, daar een zestal proeven mij overvloedig toescheen; de jeugd wilde er dit echter gaarne zien bijgevoegd.
 Noot van Joan Unico

Voort! Voort! Hoe lieflijk koel is 't onder 't eikenlover,
 zo trots en hoog gewelfd, als Utrechts grijze Dom.
 Mathilde!... d'Echo kaatst de dierb're naam weerom;
 en toch, een statige olm buigt hier de takken over
 de blauwe stroom, hier was 't, hier sprak ze zacht: 'Ik kom!'

't Verlangen blaakt mijn hart! Heb ik me in haar bedrogen
 die m'eng'lenonschuld scheen en eng'lenschoon niet mist?
 Is d'elpen borst der maagd uw zetel, vuige list?
 Mij loeg een hemel toe, in d' aanblik van haar ogen,
 bij God! Daar rijst het stof, haar witte sluier is 't!

VI Vroeg sterven. Herfstmijmering

Driewerf welkom, somb're morgen,
 die der zonne purp'ren gloed
 in de neev'len houdt verborgen,
 strelend zijt ge mijn gemoed.
 Als de borst verkrimpt van zorgen
 doet geen blauwe hemel goed!
 Maar bij 't woên der najaarswinden,
 die der stromen helder vocht
 rimp'len door hun ademtocht,
 doch ze in 't meer de rust doen vinden,
 smee ik, die vergeefs haar zocht,
 of ik ook zo rusten mocht!

't Veld is arm aan bloem en lover:
 armer is mijn ziel aan vreugd!
 Enk'le gele blaên zijn over;
 vraag niet of mijn heil mij heugt;
 wat de tijd op 't hart verover',
 geen herinn'ring van de jeugd!
 Zie, in telkens nauwer kringen

vliegt de zwaluw om mij heen,
't arme dier is ook alleen!
Beide zijn wij vreemdelingen,
zij in 't noorden, ik beneên,
beide hebben 't langst geleên.

Roemloos zal ik tot u dalen
vaad'ren, die in 't oorlogsvier
palm en lauw'ren mocht behalen
voor uw wuivende banier;
want geen krans van zonnestralen
schittert om uw naneefs lier:
waarom nog op 't grafgesteente,
in de warme zomernacht,
menig knaaps verliefde klacht;
in de lente, op 't kil gebeente,
rozen, door de jeugd gebracht,
't minnelied ten loon verwacht!

't Is vergeefs, mijn einde nadert;
't zwak gezang stierf in de lucht,
als in ginds verdord gebladert
's westerkoeltjes laatste zucht;
en geen vriendenhand vergadert
bloesems nooit gerijpt tot vrucht,
laat de lier op 't graf ontbreken,
en de glans van schild en vaan
met mijn stof ter ruste gaan,
de armoe zal mij zalig spreken!
Moeder heeft zij 't ook gedaan,
schoner lacht geen glorie me aan.

Het woud (1816)^{aant.}

'k Doolde om in 't woud, de sponde vroeg ontsneld,
 waar ongeduld me op blaakte; wier gordijnen
 ik openschoof, schoon beemd en meer en veld
 het sterrenheer nog schitt'rend zagen schijnen;
 van wie ik rees, eer 't zilverwaas der maan
 van 't blauw gewelf der heem'len was verzwonden,
 om met mijn buks en met mijn trouwe honden,
 de scheem'ring voor, de bosschen in te gaan:
 want was 't mij lust de heuv'len te beklimmen,
 of in de boot te zwalpen op de stroom,
 toch roeide ik haar niet ver van d'oeverzooom,
 noch klauterde op in hoog getopte boom,
 om 't licht des dags te groeten aan de kimmen.
 Geen schoonheidszin verdreef de zoete slaap
 eer 't oosten blonk uit de ogen van de knaap;
 'k zag in mijn droom een schucht're hinde rijzen
 van 't mossig bed, of hoorde op 't heidegras
 de knal van 't schot, dat boô der zege was,
 het wiekgeklep van vallende patrijzen.
 En 'k rees en ijld en joeg in kloof en krocht
 naar 't schuwe wild van 't lommerrijk geweste,
 terwijl 'k mijn blik op de eikentronken vestte,
 of nergens merk van de evertanden restte,
 en ik die schrik van 't woud verrassen mocht.
 O tijd des moeds! O schoonste tijd van 't leven,
 als niets onze arm te hoog is of te zwaar,
 zich 't jeugdig hart verlustigt in gevaar,
 ons 't heersersrecht der schepping schijnt hergeven!
 Hoe smaakte ik u, toen, 't sluim'rend dal ontgaan,
 'k op 't grauw gebergt', waarheen de nevel zwierde,
 zijn schuilhoek zocht, de reebok mocht verslaan,
 mijn jachtfles greep, mijn ochtendzege vierde!

Ha, 't lieve dorp! De grijze torentop
beurde uit een groep van overeeuwde bomen
het gouden kruis, in 't zonlicht flikk'rende, op;
wat deed de jeugd naar 't huis des Heren stromen?
In steê van dof en somber klokgebom,
gaf vlug geklep de huppelende voeten
een feestmaat aan. Wat blij, wat dartel groeten!
Een luid gejuich! Ik mengde me in de drom,
en lachend stond mij 't herbergkind ter zijde
in schaâuw eens olms; de schalkse snapte voort;
zij prees de bruid de lelie van het oord,
ik zag haar nooit, had nooit zijn naam gehoord;
toch was 't me of ik de bruidegom benijdde;
ik, koele knaap!... Daar kwam ze! Een rozenkrans
om 't lokkig haar, welks lieflijk bleke glans
aan 't zacht gelaat iets engelachtigs leende
dat, toen hij haar in d' ogenspiegel zag,
aanvallig bloosde en glimlachte om zijn lach:
een straal van licht voor traantjes die zij weende.
Zij wiste ze af, en legde op zijnen arm
haar kleine hand, die hij vertrouw'lijk drukte:
'k weet niet wat dus in 't schouwspel mij verrukte!
Maar toen ik mij ten hazewinden bukte,
toen waren ook mijne ogen vochtig warm.
Het paar ging voort; de landjeugd strooide lover
en zong hun heil; vol van die teed're schroom,
die weelde als deez' het spel acht van een droom,
zwierf niet haar blik de blijde menigte over,
maar rustte slechts op hem, op hem alleen!
Hoe anders hij! Zijn trots scheen ons te vragen,
of hij, door zijn Jacoba aangebeên,
het lokkig hoofd te fier, te hoog kon dragen?

Waar was de stoet, en waar mijn rust? Voorbij!
Thans had ik zin voor 't lofgezing der aarde,
het ruisend woud, der waat'ren melodij,
de dauw van 't veld, de wierookwalm der gaarde.
Weer trad mijn voet ten steile heuvelkling,
maar 't everzwijn, met hagelwitte tanden,
deed langer niet mijn borst van strijdlust branden;
't was of mijn oor aan 't lied der voog'len hing.
Ik, die mijn buks des ochtends rust'loos laadde,
en sprong van vreugd, toen uit het hoge loof
de goudfazant voor mijne voeten stoof,
de blode haas verrast werd in de kloof,
sloeg vreedzaam nu én hert én hinde gade;
stond roerloos stil, ja hield mijn adem in,
waar 'k in de klacht des zangers van de min
de wedergalm van mijne zuchten hoorde,
en lachte me uit, toen 't ritselen der blaân,
met bos en schrik, mij de ogen op deed slaan,
te dwaas vergramd op 't windje dat ons stoorde!
Geen windje was 't; een snuivend rossenpaar
voor lichte chais, waarin de jonggehewden,
wier kout en kus het oog der menigt' schuwden,
die van de boert der bruiloftsgasten gruwden,
het dorp ontvloôn: een wereld voor elkaar!
Een laatste blik wierp ze op de schone streken,
waar ze achttienmaal de lieve lente in zag.
Er was iets droefs, iets mijm'rends in haar lach;
maar 't zonnelicht zou door die wolkjes breken,
want biddend sloeg zij de ogen naar omhoog,
tot hij haar kuste... ai! 't Nijdig loof der bomen,
't afgunstig stof, onttrok hen aan mijn oog;
maar ik gedacht hen in mijn daagse dromen!

Hilda (Stockholm 1832)^{aant.}

'k Weet niet of Hilda's harte beefde,
 toen zij de weidse gastenkring
 zo blo, zo schuchter binnenzweefde,
 waar aller oog aan 't hare hing;
 maar 't heugt mij, hoe haar achttien jaren
 de bleke glorie sierlijk stond,
 die 't goud der dartelende haren
 om slapen en om konen wond,
 hoe, zoetste hulde, 't strelend fluist'ren
 haar komst verbreidde door de zaal,
 tot zelfs de schoonsten moesten luist'ren
 naar 't voorspel van haar zegepraal,
 hoe, koningin van al de starren
 die straalden uit azuren lucht,
 slechts Hilda 't wufte heer deed marren,
 slechts Hilda 't meevoerde in haar vlucht,
 hoe alles naar haar wenken draaide,
 ik 't wierookvat der poëzie
 voor 't hoogaltaar der schoonheid zwaaide,
 helaas, mijn ijd'le profetie!

Ik zag haar weer: zij had gekozen;
 wel mocht het smetteloos satijn,
 omslinderd van slechts witte rozen,
 haar zinnebeeld, haar bruidstooi zijn.
 Daar hief, terwijl zij boeiend danste,
 de schalkse van het lokkig haar
 de mirt, die 't nu voor 't lest omkranste,
 en bood mij die; ik zong zowaar!
 Ik zag haar weer: zij had geleden,
 maar leed, dat schreien doet van vreugd,
 ten prijs der liefste aanvalligheden,

het vuur des blik, het waas der jeugd;
en blij deed 's eega's kreet zich horen,
en teder smolt haar dank er in:
de zaal'ge was een kind geboren,
een kind: aanschouw'lijk werd hun min!
Een kind!... Zie, toen ik van ter zijde
hun aardse hemel gadesloeg,
toen voelde ik dat ik hem benijdde,
hem die men dra ten grave droeg!

Het woord 'tot weerzien!' werd gesproken
voor Hilda van zijn sponde trad,
en schoon haar harte was gebroken,
't gebroken hart bewaarde dat;
want toen de wereld op haar lippen
de mare nam van and'ren echt,
liet zij zich nauw de klacht ontglippen:
'Die wereld weet niet wat zij zegt,'
of schreed ter wieg van 't vroeg verweesde,
van 't arg'loos spelend knaapje voort,
en vroeg het, of 't haar ontrouw vreesde,
en hield zijn lach voor wederwoord;
maar toen zij 't, aan haar borst gevlogen,
straks ophief naar zijn schilderij,
en ze aanzag met vast hemelse ogen,
als was hij zelf haar weer nabij,
toen wenste ik die verlaten vrouwe
dat paradijs na deez' woestijn,
waarin de liefde, 't schoon, de trouwe,
de Godgelijke onsterflijk zijn!

Aan d' ingang van het Haagse Bos^{-aant.}

Er zwerft, in schaâuw van 't oud geboomt'
 dat u omzoomt,
 o 's Gravenhage,
 een vreemd'
 die ge in uw hoede neemt,
 wie ge offers biedt uit bos en beemd,
 en die ik echter diep beklage!
 Voor hem toch suist de voorjaarszucht
 geen profetie van mingenucht,
 hij voelt de loomheid slechts der zoelte;
 en als 't gevogelte van 't woud
 zich baadt in zomerzonnegoud,
 dan wuift de lommer hem geen koelte;
 een wens in 't hart, die nimmer zwijgt,
 die 's ochtends naar den avond hijgt,
 die 't scheem'ren oproept uit het duister,
 smaakt d'arme balling lust
 noch rust:
 een koning - in vergulde kluister,
 een slaaf - zich al zijn recht bewust.

Wat waant gij 't hert zijn lot getroost,
 wijl 't grazend poost,
 trots onze blikken?
 Acht! 't Weet,
 de kerkergracht is breed,
 't staketsel hoog; gewend aan 't leed,
 verleerde 't schuchter op te schrikken!
 't Is of 't welsprekend u verklaagt
 als 't zich zo onverschillig draagt,
 niet langer poogt de lucht te rieken;
 de kudde, om gindse boom gegroept,

DE INGANG VAN HET HAAGSCHE BOSCH.

van ver niet seint, niet tot zich roept,
niet voorzweeft op dier voeten wieken!
De wrede band, waarin gij 't klemt,
heeft tot verbast'rens toe 't vervremd.
Helaas! Het spitst ter nood meer de oren,
als hoorn of buks hier schalt
en knalt;
't heeft d'ingeschapen aard verloren,
ziedaar hoe zwaar gevang'nis valt!

Vergeef 't mij, woudvorst! Ging ge vrij,
de wind op zij
stoof ge uit onze ogen;
eer 't licht
van deze transen zwicht,
het ver gebergte al in 't gezicht,
een honderd stromen doorgevlogen;
hoe fier zoudt ge in de glans der maan
er op zijn bleke toppen staan,
de blik er door uw rijk doen weiden,
en of er weelde volgen kon,
die 't van de weergaloze won,
de jonge dag in 't oosten beiden!
Hoe 'welkom!' roepen aan 't gevaar,
als hondgebas en jagerschaar
er uit de dalen op mocht doemen;
en, kloof der hoornen vlucht
de lucht,
die worst'ling zelve wellust roemen,
daar moed de heldendood niet ducht.

De ontmoeting^{aant.}

't Geviel omstreeks de noen,
 dat 'k, neergevlid in 't lommer van de linde,
 de blauwe trans, die de ogen schier verblindde,
 beveiligd gasloeg door dat glanzig groen;
 geen blad bewoog zich in 't me omringend bos,
 't was of de middagzoelte woog op 't mos,
 geen vlinder vloog waar ik ook opziend staarde;
 geen bij was langer bezig, geen geluid
 klonk zelfs het nest der jonge voog'len uit,
 't smaakte alles gulden ruste!

Wat vervaarde
 zo eensklaps mij, dat ik, de heuvel af -
 gesprongen, door het kreupelhout mij repten
 tot 'k uit de beek een handvol water schepte,
 en mij haar blik een zoeter hemel gaf
 te aanschouwen, waar mijn tent mij van ziet dromen?

Op 't geurig bed behaaglijk uitgestrekt,
 had ik, in schaâuw der breedgetakte bomen,
 noch hoeftgetrappel in 't vershiet vernomen,
 noch slanke jonkvrouw op haar tel zien komen,
 tot dubb'le klank mij uit mijn mijm'ring wekt:
 de schelle tonen, die een waldhoorn slaakte,
 bij 't klinggekletter, waar zich 't volk vermaakte,
 tot 'k aan mijn voet de bange worst'ling zie
 der schone met het schichtig ros, dat weigert,
 hoe zich haar handje weert; dat schichtig steigert,
 en wie ik nauw in tijds nog hulpe biê;
 want kloek en koen zolang geen bijstand daagde,
 is niet de nood geweken, of daar zijgt,
 zo zachtkens als een blanke lelie nijgt,

zij uit de zaël, en de eerst zo onversaagde
 hangt in mijn arm en rust op 't zachte gras;
 als lieflijke onschuld ooit u heilig was,
 dan vraagt gij niet, of ik de hare vierde,
 wier bleekheid 't goud der blonde lokken sierde,
 en in wier blik ik heel haar ziele las,
 toen 't hoge rood der schaamte straks de ontroering
 verving, mij ziende naast haar neergeknield,
 en zij me toch in dankb're zielsvervoering
 het handje toestak, dat 'k eerbiedig hield
 en wilde kussen!...

Maar de blanke telle,
 die op de weg versteend was blijven staan,
 kwam met der jonkvrouw rijknecht op ons aan;
 de stoute had de lastige gezelle
 verplicht een kronk'lend zijpad in te slaan,
 een handdruk! Met de hemel was 't gedaan!

En echter, toen de blauwe kijkers vroegen:
 'Laat mij nog niet alleen,' de lieve stem
 van vader repte: 'Och, gun mij dat ik hem
 mijn redder voorstel'; stralend vergenoegen
 mij dankte toen ik knikte; zoete schroom
 met blijde vreugde beurt hield, toen de toom
 was losgestrengeld, waar mijn ros mij wachtte;
 en echter, toen de lieve schreide en lachte:
 valt schoner beeld van teed're lent' te zien?
 Toen beide wolk en zon niet te bespiên,
 niet beide lach en traantjes van die wangen,
 die leliën en rozen, op te vangen,
 geen oor te hebben voor 't verlokendst lied,
 zo gij 't vermocht had, ik benijd 't u niet!

't Kasteel haars vaders dreigde al in 't verschiet.
 Het brede hek der huizing doorgereden,
 omgaf 't gebloemt' ter weerzij de onze schreden,
 bij de oosterse gewassen poosde hij.
 'Jacoba!' klonk 't van verre; toen mat mij
 de blik eens mans, die wis aan 't hof verkeerde,
 die zelfbedwang tot in verbazing leerde
 en slechts een ogenblik zichzelf vergat,
 verrukt dat hij zijn liev'ling weder had!
 Maar die desondanks jegens mij verkoelde,
 alsof hij, eer er spraak was van mijn naam,
 de kloof ons beide scheidend voorgevoelde;
 Jacoba! Ach, wat weet van mij de faam?
 Jacoba!

Avondsterre^{aant.}

Wisselziek in 't zweven
 blijken wind en wolk;
 om naar verre dreven
 wensen mee te geven,
 eise ik trouwer tolk.

Wees gij zelf bodinne,
 hoe mij mijn harte blaakt,
 schone ster der minne,
 die de westertinne
 rozen strooiend naakt!

Heffe naar uw stralen
 't lelietje in de knop,
 't lelietje der dalen,
 bij haar zoet verhalen
 't hoofdje luist'rend op.

De een roept: 'Liefde en trouwe!'
'Trouwe en liefde!' de aêr,
en haar blik aanschouwe
't luchtslot dat ik bouwe
in de rei der schaar.

Voer haar uit de weelde
van haar vaders huis,
die maar half verheelde
hoe zich 't hart verveelde
in een kleine kluis.

Schoon haar lage winde
luttel bloemen bie',
om haar lokken binde
'k elke die ik vinde,
en hoe schat zij die!

Eer men ons benijde,
siersel van de trans!
Als zij blozend blijde
dartelt aan mijn zijde,
tempert gij uw glans.

Van zo hel een luister
houdt geen minnewicht
slechts in schemerduister
wordt het zachtst gefluister
ons het zoetst gedicht!...

Heugenis van Wijk aan Zee^{aant.}

Arm Wijk aan Zee! Dat Wijk in Duin moest heten,
 daar ver van 't strand, daar in een dal ge ligt;
 als bij uw kerk een klooster was gesticht,
 de wereld zou geen stiller wijkplaats weten.

Terwijl 't verschiet van 't ruim der heem'len zwicht
 voor de om uw diep gegroepde heuv'lenketen,
 is in die rij geen glooiing zo gespleten
 dat ze ergens 't oog op in- of uitgang richt.

Hoe 't aardse wijkt, waar, op uw terp gezeten,
 de mijm'raar zelfs geen weergalm hoort der kreten
 van 't met de geit het dorp ontweken wicht;
 waar tak noch twijg de doodsheid wieg'lend meten,
 een rust als ging vergetende en vergeten
 hier achter ons de poort des levens dicht.

In Wijk aan Zee? De trap op van die toren!
 Wie 't somber dorp het hart met schrik voelt slaan,
 ten trans, hoe hoog de middagzon mag staan,
 ten trans, al ging in schein'ring 't zwerk verloren!

Vanuit het oost ruist door die zee van blaên
 een lofgezing voor weelde 't land beschoren
 dat beurte houdt, neigt gij naar 't westen de oren,
 met rei bij rei, die zweeft langs de oceaen.

Wat weelde kiest ge, eens akkers suiz'lend koren
 als golvend goud door 't lommer te zien gloren,
 ter bruiloft met de jeugd der streek te gaan?
 Of bij die glans gestort uit zilv'ren horen
 dat deinzend zilt in telkens smaller voren
 te volgen op zijn onbetrouw'b're baan?

Bij een gordijn (mei 1866)^{aant.}***Het gordijn spreekt, in de vier jaargetijden.***

‘Waarom zulk een vlinderdrom,
 vlinders uit elk jaargetijde,
 aan- en afzweeft van rondom,
 op- en neerstrijkt van weerszijde?’
 Gasten, vraagt ge 't bij 't onthaal
 dat u toeft in Sorghvliets zaal?
 Eer nog 't liefste groen der linden
 u belet de Kleverlaan
 uit haar vensters ga te slaan,
 arme prooi der barste winden,
 prijkt zij reeds in volle dos:
 louter anemonenblos!
 Maar een zoeter blosje gloeit er,
 maar een hoger leven boeit er,
 als 't beminnelijkst gelaat
 u een ‘welkom’ geeft te lezen,
 u het hart te huis doet wezen
 tot geen klok voor u meer slaat!

‘Waarom zulk een vlinderdrom,
 vlinders uit elk jaargetijde,
 aan- en afzweeft van rondom,
 op- en neerstrijkt van weerszijde?’
 Gasten, vraagt ge 't na 't onthaal,
 dat u streefde in Sorghvliets zaal?
 In der zomerzonne luister
 trok het Hollands landschap aan:
 hier de vonk'lende oceaan,
 ginds der wouden schemerduister:
 naar des Blinkerts blanke top

steeg de lust des levens op!
 Maar een wisseling van weelde
 als u straks dit dak bedeelde,
 geur'ge disch en geur'ger wijn,
 tot des gastheers luim zich vierde
 en hem lach en scherts omzwierde,
 welk mocht de liefste u zijn?

‘Waarom zulk een vlinderdrom,
 vlinders uit elk jaargetijde,
 af- en aanzweeft van rondom,
 op- en neerstrijkt van weerszijde?’
 Vraagt gij dat ten derde maal,
 gastenstoet! In Sorghvliets zaal?
 Nu deez' Bloemendaalse dreven
 schitt'ren van hun bontste pracht;
 nu natuur door tranen licht
 om ten afscheid moed te geven;
 nu gij eind'lijk, node, gaat
 en nog omziend, stille staat,
 schat gij nu geheel de zegen
 in oprechte trouw gelegen,
 's levens hoogst en heiligst goed?
 Of gij in mijn brede plooiën
 roos bij roos mocht laten strooiën
 door der minnegoden stoet!

‘Waarom zulk een vlinderdrom,
 vlinders uit elk jaargetijde,
 aan- en afzweeft van rondom,
 op- en neerstrijkt van weerszijde?’
 Gastvrouw, vraagt gij 't uw gemaal,
 's winters eenzaam in uw zaal?
 Nimmer wedde ik. Laat seizoenen

wiss'len, liefde deert het niet.
Sterft de hof en stolt de vliet,
binnen blijft de minne groenen
en haar gulden zonne schijnt,
schoon de dag met d' ochtend kwijnt!
Als uw jongske op vaders knieën
stoeit en speelt, zijt met uw drieën
ge u, gelukkigen, genoeg;
en gij zou geen dank haar weten,
geen vriendinne zou gij heten,
wie iets anders voor u vroeg!

Nawoord

Potgieters biografie

‘t Is toch maar een burgerman,’ zou Potgieter gezegd hebben toen hij vlak voor zijn dood zijn portret, zoals opgenomen in het tweede deel van zijn verzamelde poëzie, onder ogen kreeg. Onder deze zelfspot ging, als we Potgieters biograaf Jacob Smit mogen geloven, een innerlijk conflict schuil, dat zijn sporen achter heeft gelaten in zijn dichtwerk. Op zich kan over de burgerlijke afkomst geen twijfel bestaan. Everhardus Johannes Potgieter wordt in 1808 geboren in een Zwols koopmangeslacht, dat in de Franse tijd en in de eerste jaren van het nieuwe Koninkrijk een zware periode doormaakt. Niet alleen door de crisistijd, maar ook omdat Potgieters vader door middel van leningen het ene gat met het andere probeert te stoppen. De zakelijke tegenslagen brengen voor het gezin een statusverlies met zich mee, iets wat Potgieter zijn vader nooit schijnt te hebben vergeven. Daar komt bij dat Potgieter senior zich tegenover vrouw en kinderen op liederlijke wijze zou hebben misdragen. In 1821 (Potgieter is dan dertien jaar) haalt zijn tante hem naar Amsterdam en daarmee redt ze de jongen uit het verarmde Zwolse milieu, dat hem maar weinig toekomstperspectief zou hebben geboden. In Amsterdam werkt hij als kantoorbediende in de leerhandel van zijn tante. Zij zorgt er bovendien voor dat Potgieter onderwijs geniet, onder meer in het Engels en het Duits. Het financiële onheil blijft de familie achtervolgen: niet alleen gaat de Zwolse firma in 1825, wederom door toedoen van Potgieters vader, failliet, maar ook zijn tante kan zich in deze jaren maar met moeite redden. Met haar neef vertrekt ze in 1827 naar Antwerpen, waar ze een beter economisch klimaat hoopt te vinden.

De jonge Potgieter komt al vroeg in contact met in zijn tijd gevierde letterkundigen. In Amsterdam bijvoorbeeld met Ba-

rend Klijn, een beoefenaar van de in de jaren twintig van de negentiende eeuw populaire huiselijke dichtkunst. In Antwerpen leert hij de historicus en letterkundige J.F. Willems kennen, die hem aanraadt om het werk van Bilderdijk te lezen. Als hij aan het eind van 1830 weer terugkeert naar Amsterdam (in Antwerpen had hij de Belgische Opstand van dichtbij meegemaakt (zie ‘Aan mijn in België gevallen landgenoten’)) leert hij de cultuurpaus Jeronimo de Vries kennen. De Vries, die faam had verworven als schrijver van een vaderlandse literatuurgeschiedenis, introduceert hem in de wereld van de literaire genootschappen. Weinig wijst er in deze begintijd op, dat Potgieter zich later zou ontwikkelen tot een opponent van het literaire establishment. In zijn vroege poëzie voegt hij zich naar de smaak van zijn tijd: hij schrijft veel gelegenheidsgedichten en bezondigt zich ook aan de toen populaire zedenpreken op rijm. Wel ontwikkelt Potgieter als jong auteur een voorliefde voor de buitenlandse ‘romantische’ poëzie, voor de gedichten van Byron, Lamartine en Victor Hugo.

De contacten in het literaire circuit worden vooralsnog overschaduwd door de tegenslagen in zijn privé-leven. De faillissementen brengen met zich mee dat hij een sober leven moet leiden. Mogelijk speelt het gebrek aan financiële middelen ook een rol bij Potgieters keuze om vrijgezel te blijven. Over zijn onfortuinlijke jeugd is hij, zelfs tegenover intimi, weinig meedeelzaam. Het gevoel dat hij iets te verbergen heeft, zou wel eens de reden kunnen zijn dat hij zich in zijn dichtwerk nogal eens spiegelt aan de in de negentiende eeuw modieuze ‘Byronic Hero’: het door de Engelse dichter Byron geïntroduceerde literaire type van de zwaarmoedige held, die achtervolgd wordt door een traumatisch verleden dat in nevelen gehuld blijft. Bij Potgieter krijgt deze romantische somberaar een authentieke lading: zijn dichtoeuvre wemelt van melancholieke buitenstaanders die om onduidelijke redenen afzien van relaties met de andere sekse.

In 1831 vertrekt Potgieter naar Zweden om de zaken waar te nemen van de erven van Elias Trip. Over dit verblijf in Scandinavië is maar weinig concreets bekend en in de loop van de tijd is er dan ook veel gespeculeerd over Potgieters leven in het Zweedse. Hij is zelfs verdacht van charlatanerie: hij zou zich hebben voorgedaan als lid van de, ook internationaal vermaarde, Tripdynastie. Deze mystificatie blijkt echter niet van Potgieter zelf te zijn uitgegaan: de maskerade werd hem opgedrongen door opdrachtgevers die meenden dat zijn Zweedse missie zo meer effect zou sorteren. Hoe het ook zij, het is duidelijk dat Potgieter in deze periode een naar Hollandse maatstaven eerder aristocratisch getint leven leidde. Verfijnde conversatie in het Frans, toneelvoorstellingen in kleine kring, waarin de jonge Amsterdammer zelfs de rol van jeune premier schijnt te hebben gespeeld, en last but not least: zo nu en dan een bal of een tocht per paard. De Zweedse dames maakten een onuitwisbare indruk op Potgieter, als men af mag gaan op de reeks van gedichten waarin hij hen vereeuwigd heeft, zelfs nog jaren na dato (zie het gedicht 'Hilda'). Potgieters fascinatie voor het paardrijden moet uit deze tijd dateren: als motief keert het in zijn dichtwerk steeds weer terug, meestal in combinatie met amoureuze perikelen (zie 'Daar wachtte ik u', 'Het woud' en 'De ontmoeting').

Aan het einde van het jaar 1832 is Potgieter weer terug in Amsterdam, waar hij generatiegenoten als Jan Pieter Heije, Arnout Drost en Reinier Bakhuizen van den Brink leert kennen. Onder het mentorschap van Drost vervreemdt hij snel van de kring rond Jeronimo de Vries. Hij gaat deel uitmaken van een literaire bent die de strijd aangaat met een oudere generatie, die door deze opstandigen wordt vereenzelvigd met een stagnerende cultuur. In het tijdschrift *De Muzen* (1834) presenteren Drost en de zijnen een alternatief: een periodiek waarin afgerekend wordt met de in die dagen vrijblijvende literaire kritiek en waarin veel aandacht uitgaat naar de culturele ontwikkelingen

in het buitenland. Potgieter debuteert er in 1834 als recensent en al snel gaat de kritische arbeid hem meer in beslag nemen dan de eigen literaire productie.

Op *De Muzen*, een periodiek dat door de vroege dood van Drost na korte tijd weer verdwijnt van het literaire toneel, volgt in 1837 *De Gids*, het tijdschrift waaraan Potgieter een groot deel van zijn leven zou spenderen. In de *Gids*-tijd groeit Potgieter in zijn rol van ‘nationaal boetgezant’, van hekelaar van de door hem veronderstelde indolentie van zijn land- en tijdgenoten. Waar in *De Muzen* nog geen sprake was van een duidelijk omschreven programma, is dat in *De Gids* al snel wel het geval. Samen met Bakhuizen van den Brink bepaalt Potgieter de koers van het tijdschrift; het literaire program kan getypeerd worden aan de hand van een door Potgieter meermalen gebruikt Goethe-citaat: ‘Wer ist das würdigste Glied des Staats? Ein wackerer Bürger. Unter jeglicher Form bleibt er der edelste Stoff.’

Als Amsterdams koopman raakt hij ondertussen steeds meer gevestigd. Met zijn tante blijft hij tot aan haar dood in 1863 samenwonen en wie hem bezocht, vond deze volgens tijdgenoten zeer markante en eigenzinnige vrouw steeds aan zijn zijde. Tot aan het overlijden van zijn vader in 1844 gaat een groot deel van de financiële middelen op aan de ondersteuning van zijn familie, die al in de jaren twintig van Zwolle naar Amsterdam was verhuisd. In de loop van de jaren kan hij zich echter wat meer permitteren en krijgt zijn woonhuis een luxueuzer aanzien. Vanaf 1849 maken een jongere zuster en soms ook een blind nichtje deel uit van het huishouden.

De Gids blijft hem bezighouden, al verdwijnt het vuur van het begin. Voor een deel zal een conflict met Bakhuizen van den Brink hieraan debet zijn geweest: Potgieter was weinig gecharmeerd van de wijze waarop Bakhuizen zijn verloving met Truitje Toussaint, de vermaarde schrijfster van historische romans, op de klippen liet lopen. Het literaire gaat in *De Gids* een steeds kleinere rol spelen; een ontwikkeling die duurt tot 1860,

als Potgieter de jonge predikant Busken Huet in de redactie haalt. In Huet vindt hij een geestverwant zoals Bakhuizen in de eerste periode van *De Gids* was geweest. Potgieter wordt in de jaren zestig van de negentiende eeuw een graag geziene gast bij Huet, zijn vrouw en hun zoontje Gideon. Alleen of samen met zijn zus bezoekt hij regelmatig het huis van de Huets in Bloemendaal (zie het gedicht 'Bij een gordijn'). Als Huet zich steeds meer tot een Einzelgänger ontwikkelt met groeiende scepsis tegenover de heersende moraal en de liberale politiek van zijn dagen, leidt dit tot een breuk met *De Gids*, waarbij Potgieter zich solidair verklaart met zijn jongere kompaan. Dat gebaar kan niet voorkomen dat de twee steeds meer uit elkaar groeien en het contact verwatert, zeker als Huet in 1868 met zijn familie naar Indië vertrekt.

Aan het eind van zijn leven raakt Potgieter in een isolement. Zijn laatste levensjaren staan voor een belangrijk deel in het teken van het terugblikken. Na de dood van Bakhuizen van den Brink, zijn strijdmakker van het eerste uur, schrijft hij een aanzet tot een biografie: vijfhonderd bladzijden die slechts een allereerste fase van Bakhuizens leven beslaan. Een typerende werkwijze voor Potgieter, die nooit de verleiding kon weerstaan om in zijn schrijfsels zijpaden in te slaan. In deze jaren houdt hij zich, aanvankelijk gestimuleerd door Huet, ook bezig met de bundeling van zijn gedichten. Buiten de *Liedekens van Bontekoe* (1840) had hij zijn poëzie namelijk nooit afzonderlijk gepubliceerd. De herziening van vroegere teksten inspireert hem ook tot nieuw werk: de grote gedichten 'Florence' en 'Gedroomd paardrijden', die zijn reputatie als belangrijk negentiende-eeuws dichter voorgoed vestigen. Begin 1875 sterft Potgieter in zijn huis aan de Amsterdamse Leliegracht na een ziekbed van twee maanden.

Potgieters poëzieopvatting

Het is Arnout Drost geweest die Potgieter aanzette tot het schrijven van literatuurkritieken. In deze recensies is de ontwikkeling van Potgieters poëzie-opvatting goed te traceren. Steeds meer distantieerde hij zich van zowel de verheven dichttrant van Bilderdijk en diens geestverwanten als van de huiselijke dichtkunst van de school van Tollens. De dichters van voorgaande generaties zouden zich aan een al te particuliere (Potgieter sprak zelf van ‘subjectieve’) toon schuldig hebben gemaakt. Potgieter meende dat de ideale dichter zijn werk aan het strikt persoonlijke moest laten ontstijgen. Zulke uiteenlopende dichters als Bilderdijk, Tollens en Byron hadden volgens hem gemeen, dat ze hun gevoelens maar op het papier gooiden zonder zich daarbij af te vragen of het publiek er een boodschap aan had. Daarom pleitte hij voor meer aandacht voor de literaire vormgeving, voor een ‘objectiveren’ van de in aanleg persoonlijke inhoud. Dat kon door die inhoud te ‘veraanschouwelijkken’, bijvoorbeeld door een verhaal te vertellen.

In de loop van de jaren dertig kwam Potgieter steeds meer tot de conclusie, dat de Hollandse dichter zich het beste kon laten inspireren door de roemrijke vaderlandse Gouden Eeuw. De schildering van het voorbeeldige leven van onze zeventiende-eeuwse voorouders diende de negentiende-eeuwse Jan Salies, zoals Potgieter zijn weinig daadkrachtige landgenoten typeerde, tot een moreel reveil aan te zetten. Potgieter gaf zelf het voorbeeld in zijn bekende *Liedekens van Bontekoe*, waaruit in deze bloemlezing een vijftal liederen is opgenomen. Ook in ‘Aan 't vensterke van Elzemoer’ gebruikte hij dit procédé, al is het verhaal van deze zorgzame grootmoeder en haar kleindochters zo'n dertig jaar voor de Opstand tegen de Spanjaarden gesitueerd. Potgieters heldinnen (Klaartje en Machteld uit de *Bontekoe*-liedjes zijn goede voorbeelden) zijn beslist geen lichtzinnige dames, maar ze moeten evenmin iets hebben van fat-

soensrakerij. Bij hen niets van de pruderie die Potgieter bij zijn tijdgenoten meende aan te treffen (zie ‘Heugenis van Zandvoort’).

Potgieters dichterlijke productie beleefde in kwantitatief opzicht een hoogtepunt in de periode 1838-1840. In deze jaren redigeerde hij de almanak (een jaarboekje met gedichten, prozastukjes en prenten) *Tesselschade*. Het viel niet mee om voor zo'n literaire almanak auteurs bereid te vinden hun werk af te staan en Potgieter zag zich daarom genoodzaakt de boekjes voor een belangrijk deel zelf te vullen. In deze jaren ging hij echter steeds meer twijfelen aan de relevantie van de dichtkunst voor de moderne tijd. Het proza en met name de historische roman vond hij veel geschikter om het lezerspubliek te sturen in de door hem gewenste richting. Het verhalende gedicht dat in deze periode juist aan populariteit won, werd door Potgieter steeds meer als een hybridisch genre beschouwd: het narratieve kon men beter aan de romancier overlaten. De dichter diende zich van de prozaïst te onderscheiden door kernachtig en plastisch taalgebruik, iets wat zich volgens hem moeilijk liet rijmen met het epische genre. Die kernachtigheid is bij uitstek terug te vinden in Potgieters satires en tijdzangen. Het zijn gedichten waarin hij zijn commentaar gaf op de politieke actualiteit en op het doen en laten van zijn tijdgenoten. Anders dan het historische dichtverhaal bleef hij de tijdzang tot aan zijn dood trouw: in dit genre vindt men de neerslag van Potgieters maatschappelijk engagement. Representatief is het in deze bloemlezing opgenomen ‘Het jagertje’, waarin Potgieter de schipper van de toen net verdwijnende trekschuit gebruikte als zinnebeeld voor het conservatisme van het negentiende-eeuwse Nederland: een natie die volgens hem terugschrok voor elke verandering.

Na het verlaten van de *Gids*-redactie nam Potgieters dichterlijke productiviteit weer toe. Een Italië-reis met Busken Huet inspireerde hem tot het omvangrijke ‘Florence’ en vlak voor zijn dood voltooide hij het al even fors uitgevallen ‘Gedroomd

paardrijden'. Beide werken zijn hier niet opgenomen, omdat ze te veel plaats in beslag zouden nemen. In zijn zwanenzang 'Gedroomd paardrijden' haalde Potgieter voor de laatste keer een alter ego van stal, dat hij in de jaren '30 had geïntroduceerd: het betreft hier de figuur van de landjonker. Al in 1835 had hij in *De Muzen* een cyclus gepubliceerd onder de titel 'Een nalatenschap van de landjonker'. Er was hier sprake van een mystificatie, waarbij Potgieter het deed voorkomen alsof de gedichten afkomstig waren uit de erfenis van een pas gestorven amateurdichter. In de inleiding doet een oudere oom de uiteraard gefingeerde levensgeschiedenis van deze poëet uit de doeken.

Deze 'Nalatenschap' ontstond in een periode waarin Potgieter voorzichtig afstand nam van de 'subjectieve' gevoelsexpressie die te vinden was in zijn allereerste gedichten. Typerend voor die dichttrant is het uit 1828 daterende 'De twintigjarige', een gedicht waarin op tamelijk onverhulde wijze autobiografische elementen zijn opgenomen. Van dit soort van lyrische gevoelserupties moest Potgieter in 1835, het jaar van de 'Nalatenschap', weinig meer hebben: hij zocht toen naar een meer 'objectieve' vorm, die hij een aantal jaren later zou vinden in het genre van de *Bontekoe*-liedjes. In de 'Nalatenschap' zijn de gevoelens al wel geobjectiveerd, maar van het burgerlijk-nationale engagement, dat Potgieter als criticus eiste van de contemporaine dichter, is nog weinig te merken. De aristocratische setting van de cyclus staat eerder op gespannen voet met het nieuwe ideaal.

Anders dan men zou verwachten is de 'Nalatenschap' niet op zichzelf blijven staan: ook in latere jaren is Potgieter doorgegaan met het schrijven van poëzie waarin een landjonker-achtige protagonist verliefd wordt op een dame uit adellijke kring. In dit genre gedichten is sprake van een reeks gemeenschappelijke motieven: de dichter herinnert zich een amoureuze ontmoeting, overdenkt een daaruit voortvloeiende verliefdheid, die om veelal onduidelijke redenen nooit tot een relatie is uitgegroeid. De

liefde mag dan ongeconsumeerd blijven, ze blijft deze ‘Byronic Heros’ naar Potgieteriaanse snit een leven lang achtervolgen. Tegen de achtergrond van Potgieters literatuurkritieken rijst de vraag: hoe valt het te verklaren dat de auteur Potgieter, die zich zozeer vereenzelvigde met het in *De Gids* gepredikte burgermansideaal, ook de dichter is van deze in de upper class gesitueerde liefdespoëzie?

Potgieters biograaf Jacob Smit heeft dat raadsel proberen op te lossen door een verholde autobiografische lading te veronderstellen in deze gedichten. Ontevreden met de gevoelslyriek uit zijn beginjaren zou Potgieter gezocht hebben naar een manier om zijn persoonlijke emoties in een ‘objectieve’ vorm te gieten. Ontevreden ook met zijn maatschappelijke positie zou hij zich in zijn poëzie hebben vereenzelvigd met het type van de ‘landjonker’. Potgieters keuze voor een vrijgezellenstaat, of die nu wel of niet uit economische motieven voortkwam, kreeg in de ‘landjonker’-poëzie een dichterlijke vertaling: een onbestemde speling van het noodlot (Byron is hier niet ver) dwingt de ‘landjonker’ ertoe om zijn geliefde over te laten aan een ander en haar slechts op afstand te blijven aanbidden. Smits hypothese is verleidelijk, al is het maar omdat Potgieter in dit genre een aantal van zijn meest geïnspireerde gedichten heeft geschreven.

In deze bloemlezing zijn naast de ‘Nalatenschap’ uit 1835 ook nog gedichten opgenomen uit de cycli ‘Rijkdom (Uit de nalatenschap van een oud vrijer)’ (1840) en ‘Jacoba. Rijmen gevonden in het kamp bij Zeist’ (1859). Ze zijn hier te vinden in de afdeling ‘Zelfportret’, waarin verder onder meer gedichten die Potgieter schreef naar aanleiding van zijn verblijf in Zweden. In ‘Hilda’ is een herinnering aan Scandinavië verwerkt; ook hier heeft hij zich laten inspireren door het motief van de *ferne Geliebte*. Het zijn gedichten die, zoals gezegd, weinig te maken hebben met het poëzie-ideaal dat in Potgieters *Gids*-kritieken naar voren komt; Potgieter schreef ze blijkbaar vooral voor zichzelf. Misschien is dat een verklaring voor het feit dat

hij ze nooit apart gebundeld heeft: anders dan in de *Bontekoe*-liedjes en de tijdzangen ontbrak het maatschappelijk engagement. De meeste van deze gedichten zouden pas na zijn dood in boekvorm verschijnen.

Waardering

Potgieter ging al tijdens zijn leven door voor een moeilijk dichter. Busken Huet heeft hem mede daarom geplaatst in de traditie van een dichter als Staring, een auteur die door Potgieter zelf enorm werd gewaardeerd. Met Staring heeft hij een beknoptheid gemeen, die wel eens als duisterheid ervaren kan worden. Potgieters elliptische taalgebruik, zijn voorliefde voor archaïsmen en zijn ‘met-de-deur-in-huis-vallen’ zijn wellicht de redenen, dat hij als dichter relatief marginaal bleef in een tijd waarin Nicolaas Beets, een bij uitstek toegankelijk dichter, grote populariteit genoot.

De Beweging van Tachtig bestempelde Potgieter tot een van haar weinige voorgangers in het negentiende-eeuwse Holland. Met name Albert Verwey heeft zich uitvoerig beziggehouden met Potgieter: hij schreef een biografie en verzorgde een teksteditie van ‘Gedroomd paardrijden’. In de eerste helft van de twintigste eeuw bleek Potgieter onder neerlandici bijzonder populair: over zijn late poëzie zijn zelfs verhitte discussies gevoerd. Ook in de zeer informatieve biografie van Jacob Smit krijgt de analyse van Potgieters gedichten veel ruimte. In de laatste decennia lijkt het echter alleen nog de criticus Potgieter te zijn die de pennen in beweging brengt: er is veel geschreven over zijn literatuuropvatting en over zijn rol als *Gids*-redacteur. Het is hoog tijd dat Potgieters poëzie weer de aandacht krijgt die ze verdient.

Verantwoording

Potgieters gedichten zijn bijna alle te vinden in de twee delen *Poëzy* die hij aan het einde van zijn loopbaan samenstelde (respectievelijk in 1868 en 1875 verschenen) en in de eveneens twee delen *Poëzy* die postuum, in 1875 en 1876, uitkwamen in de *Verspreide en nagelaten werken*. Potgieter heeft veel van zijn poëzie aan een kritische lezing onderworpen en daarbij het nodige gewijzigd. Wat men ook van deze veranderingen vindt: over het algemeen zijn de gedichten er voor een moderne lezer niet toegankelijker op geworden. Daarom is in deze bloemlezing gekozen voor de oorspronkelijke versies uit onder meer tijdschriften en almanakken. In de toelichting staat de bron steeds vermeld.

Zoals gebruikelijk in de Griffioen-reeks zijn de gedichten herspeld en is ook de interpunctie gemoderniseerd. Waar de modernisering echter tot ingrepen in het metrum of het rijmschema zou hebben geleid, is er van afgezien. Dat betekent bijvoorbeeld dat op veel plaatsen de oude naamvalsvormen gehandhaafd zijn. Een leesadvies: met het oog op het metrum dient men een versregel als ‘schaterde, eer hij 't had verwacht’ te lezen als ‘schaterd'eer hij 't had verwacht’ en ‘Wie wenste u niet geborgen’ als ‘Wie wenst'u niet geborgen’.

Illustratieverantwoording

- p. 19 Uit: *Almanak voor het schone en goede*, Amsterdam 1853, tegenover p. 142.
- p. 31 Uit: *Tesselschade*, Amsterdam 1840, titelblad.
- p. 47 Uit: E.J. Potgieter, *Liedekens van Bontekoe*, Amsterdam 1840, tegenover p. 54.
- p. 51 Uit: E.J. Potgieter, *Liedekens van Bontekoe*, Amsterdam 1840, tegenover p. 72.

p. 85 Uit: *Almanak voor het schone en goede*, Amsterdam 1852, tegenover p. 42.

Literatuur

R. Aerts, *De letterheren. Liberale cultuur in de negentiende eeuw: het tijdschrift De Gids*. Amsterdam 1997.

T. Jacobi, 'Tesselschade, jaarboekje voor 1838, 1839 en 1840. De almanak als jaarlijkse staalkaart van het literaire bedrijf'. In: W. van den Berg en P. van Zonneveld (red.), *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw*. Utrecht 1986, p. 123-145.

G.J. Johannes, "'Verbeelding vermag veel, mits...' (Potgieter)". In: *Geduchte verbeeldingskracht!* Amsterdam 1992, p. 249-269.

E. Krol, 'De gelukkige man'. In: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 117 (2001) 1, p. 97-108.

M. Mathijssen, 'Liever een fikse vijand dan een lauwe vriend. Gesprek met Everhardus Johannes Potgieter (1808-1875)'. In: *De geest van de dichter. Tien zogenaamde gesprekken met negentiende-eeuwse schrijvers*. Amsterdam 1990 p. 83-91.

J. Oosterholt, "'Wel wat dartel, maar toch niet onbeschaamd". Over Potgieter, de Gouden Eeuw en het genre van het minnedicht'. In: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 117 (2001) 4, p. 358-366.

E.J. Potgieter, *Florence*. Zwolle 1960 (uitgegeven, ingeleid en toegelicht door Dr. Jacob Smit).

O. Praamstra, 'Droom of nachtmerrie. De visie van E.J. Potgieter en Conrad Busken Huet op de Verenigde Staten'. In: *Literatuur* 14 (1997) 4, p. 213-218.

J. Smit, *Leven en werken van E.J. Potgieter*. Leiden 1983 (tweede herziene druk).

T. Streng, 'Proza en poëzie. Een controversie tussen *De Gids* en *Thijm*'. In: *De negentiende eeuw* 13 (1989) 4, p. 217-231.

Toelichting

Holland 9

In: *Vaderlandsche letteroefeningen* (1833) Mengelingen, 95-96. Potgieter schreef deze ode aan zijn vaderland in 1832, tijdens zijn verblijf in Zweden.

met een stiefmoeders hand: liefdeloos, met weinig aandacht

wrocht: schiep

dwing'land: tiran, hier: het Spaanse gezag

vlekloze zwaard: strijdvaardigheid zonder onethische bijbedoelingen

Aan mijn in België gevallen landgenoten 9

In: *De Atlas* (20 februari 1831)

In de periode 1827-1830 werkte en woonde Potgieter in Antwerpen. De Belgische onafhankelijkheidsstrijd dwong hem echter tot een terugkeer naar Amsterdam.

Aanvankelijk lijkt hij wel enige sympathie te hebben gevoeld voor de opstandelingen, maar in dit gedicht geeft hij toch vooral blijk van nationalistische sentimenten.

ontwringen: ontnemen

muitelingen: de Belgische opstandelingen worden hier voorgesteld als muiters, die zich tegen het rechtmatige gezag keren

braaf: moedig

moorddadig: moordlustig

schroomdet: aarzelde

d'eerste Willen: Willem van Oranje (1533-1584), de eerste stadhouder van de Republiek

Meester Jochem 10

In: *De Gids* (1842) Mengelingen, 373-380.

Dit gedicht nam Potgieter in een herziene versie op in zijn tweede cyclus ‘De nalatenschap van een landjonker’ uit 1875. Het is een satire op het type schoolmeester dat slechts uit is op dorre kennis en dat niet openstaat voor de schoonheid van het leven en de natuur. Meester Jochem fungeert hier als een negatief van Potgieters eigen ideaalbeeld van een opvoeder, namelijk iemand die begrip heeft voor de kinderlijke behoefte aan spel en die dat speelse integreert in zijn onderwijs, iemand dus die de ‘kracht’ van de jeugd transformeert in ‘deugd door vereed'ling van geneugt’.

trots: ondanks

Schoon de wildzang: Alhoewel het vogelgefluit

aanschijn: gelaat

gutsing: het stromende transpiratievocht

't schalkse ding: de ondeugende zonnestraal

Waar' hij niet in toorn ontsteken ... nut gesticht!: Als hij al niet boos zou zijn geworden, omdat u aan de zonnestralen de verlangens van een mens toedicht, dan zou hij op z'n minst met onbegrip hebben gereageerd, of hij zou u beleren over hoe de stralen van de zon gebroken worden: hij heeft immers weinig op met gebabbel, tenzij men er iets van kan leren!

drommel: duivel

wel verbruid!: gemiste kans!

Vinnig blijft het zonlicht ... een goed besluit!: Scherp straalt het zonlicht dat door geen bladeren wordt tegengehouden. Ik kan maar beter zo snel mogelijk besluiten of ik naar rechts of links zal afslaan!

kronkeling: kronkelpaadje

plak en roe: voorwerpen waarmee schoolmeesters hun leerlingen sloegen om ze te tuchtigen

hoe hens dorstte: hoe hij verlangde

alreê: alreeds

vast: intussen

pozen: bijkomen

schaâuw: schaduw

kaatst de helderste ... van de bomen: door het bladerdak komt een waterstroom naar beneden

ziedde: bruiste

tocht: wind

krocht: grot, hier: schuilplaats

minnewicht: liefdeskind; verwijzing naar Amor; hier gebruikt als beeld voor de badende jongetjes die de meester natspatten *dat de deining ... verbaasd gezicht!*: (de jongens) die door het water half verborgen blijven, wenden hun schilderachtige krullenkopjes naar het verbaasde gelaat van de meester!

die de vloed ... verheelde: die het ene moment kopje onder gingen en dan weer boven het wateroppervlak uit kwamen

die uit blijde schalkte ... schaamt' geboet!: een ondeugend spel dat al snel overging in schuchterheid!

wraakte: afkeurde

vliên: vlieden, wijken

omdat de vrees hem blaakte: omdat hij bang werd

Halverlijfs... ontsprongen: Met het bovenlijf boven het water uit komend *of gij nu verbeelding had!*: in de fantasie van de lezer!

blikken, lokkende ten val: oogcontact dat tot onkuisheid uitnodigt

schoon ge wijsgeer ... der hal: hier: ofschoon u het dansen op het bal kritisch bent blijven bekijken vanuit de vensterbank

Blijdschap ... stoet: Blijdschap doet de ogen van de dansende meisjes stralen

bloed: sukkel

wend de voet!: keer terug!

lachte reien: lichtvoetig dansende meisjes

meien: ontspannen, zich vermaken

Pater!: verwijzing naar ‘een patertje dansen’, ook wel ‘Daar ging een patertje langs de kant’; Potgieter heeft een paar citaten uit die liedtekst in ‘Meester Jochem’ verwerkt, bijvoorbeeld dit ‘Pater, gij moet knielen gaan’

stoute: moedige

tronies zuur ... van 't spel: gezichten zo zuur als azijn verstoren het spel

Wie zou ... geloven?: Wie zou dat van een kind verwachten?

Dat ... Veldwijk maar!: Was ik maar vast op het landgoed Veldwijk!

Lieflijk bouwde ... vuile smonk: Lieflijk rookte, daar waar het populierenbosje overboog naar het huis dat het beschaduwde, de ijle turf en níét de vieze steenkool, die sinds de groei van de industrie op allerlei plekken de atmosfeer verpest

wies: groeide

sneeuw der hagen: hier: struikgewas

tochtgleuf: een opening, ontstaan door een windvlaag

schaterde ... tegen: lachte tegemoet

Hoe ik smacht!: Wat heb ik een dorst!

China's frisse laafdronk: thee

gorgel: keel

tot gramschap nopen: kwaad gemaakt

tiert: groeit op

censors: zedenmeesters

of de schooltucht ... van vreugd: alsof de pedagoog uit was op een jeugd, wars van vrijheid en plezier

door vereed'ling van geneugt!: door het vermaak een beschaafde vorm te geven!

tuiltje: bundeltje bloemen

starend naar ... kroonde: starend naar het uitzicht, zo fraai omlijst door de populieren

erfgoed: hier: het vaderlandse landschap

schop en wip: waarschijnlijk een verwijzing naar een schommel

gemaakt van een touw dat men spant en waarop een kind op en neer kan wippen
licht dat ... stiet!: dan zou hij daar alweer snel aanstoot aan kunnen nemen!
bedils: gevit
klaar: duidelijk

Het jagertje 18

In: *Almanak voor het schoone en goede* (1853) 142-146.

In dit gedicht gebruikt Potgieter de trekschuit als metafoor voor de volgens hem stilstaande Hollandse maatschappij van zijn dagen; de trekschuit, die niet meer voldoet aan de eisen van de nieuwe tijd, is slechts een van de manifestaties van angst voor verandering.

jagertje: de geleider van het paard dat een schuit voorttrekt
om daar uw kost te kopen: om u daaruit geld te geven
de schone dag ... wijken zag: de tijd, die niet alleen afscheid nam van de trekschuit, maar ook van de achterlijkheid waarvoor zij model stond
zeil en lijn: hier: de grote zeeschepen
wapenbord: paneel waarop het wapen van het schip is afgebeeld
de een dreef ... weide: de vloot van trekschuiten die door het binnenland voer
Oost en West: hier: Oost- en West-Indië
koop'ren kelen: kanonnen
verkund: verkondigd
't zee ontwoekerd buiten: drooggelegde gebieden, polders
een eigen veldzang: een eigen melodie, in harmonie met het gebulder van de grote zeeschepen
of ons 't luk verried: alsof het geluk ons in de steek had gelaten
des nabuurs staf gebiedt!: de buurlanden leggen Holland hun wil op!
waan: de illusie dat de oude welvaart zou voortduren

ter nood: nauwelijks

trezoren: schatten

dierf: verloor

aan de transen: in het verschiet

op nieten gebroken baan: op nieuw gebaande wegen

weerhaan-gunst: weinig zeggende complimenten van lieden die met alle winden meedraaien

uw folt'raars: hier: uw concurrenten

stoomwolk: hier: de stoomtrein, die de trekschuit overbodig maakt

Op het portret van een rijk gedecoreerde evangeliedienaar 22

In: *Verspreide en nagelaten werken. Poëzy. Deel 2.* (Haarlem 5876) 330.

evangeliedienaar: dominee

kruisen: onderscheidingen

Salomo: koning van het bijbelse Israël, bekend om zijn spreekwoordelijke wijsheid

IJdelheid der ijdelheid: een beroemde spreuk van Salomo; zie Prediker 1:2.

Heugenis van Zandvoort 22

In: *Nederland* (1864) 1 86-88.

Potgieter hekelt in dit gedicht een welvarend echtpaar, dat met zijn rijkdom niets weet aan te vangen. Bij hun verblijf in Zandvoort vervelen ze zich alleen maar.

Heugenis van: Herinnering aan

badhuis: hier: hotel bij zee

nauw: nog maar net

kout: conversatie

Fi donc! coupé: foei toch, waterig

In schrik ... staren: terwijl zij voor zich uit staren, worden ze plotseling aan het schrikken gemaakt
eer kiesheid zelve blozen kon: sneller dan de schaamte hun gezichten had kunnen doen kleuren
vermeiden: vermaakten
't huis weer doorgedaan: doorgelopen naar huis
het in te treden: het dorpje in te gaan
onnooz'len: onschuldigen, hier: kinderen
vergeefs verwacht: vergeefs wacht (op haar man, die op zee vaart)
Hoe noest het schouwspel ... aan te slaan!: Eigenlijk zou dit dorpsstafereel hem op de gedachte moeten brengen om de handen uit de mouwen te steken en er alles aan te doen om de dorpsjeugd te ontwikkelen!
in kennis schaam'len: zij die weinig onderwijs hebben genoten
dezulken: mensen als het hier beschreven echtpaar
kantslip: afhankelijk deel van een kledingstuk, hier van kant
verkondt: luidt
wolkverschiet: wolkencompositie
die op te vatten: die les ter harte te nemen
wanneer 't gemoed of geest verdooft!: wanneer het goud slechts tot geestelijke armoede leidt!

Ada's bruiloftsfeest (1284) 27

In: *Vriend des vaderlands* (1833) 565.

Potgieter situeert dit gedicht in de Middeleeuwen. Met de eenvoudige quasi-volksliedachtige toon voegt hij zich naar de conventies van de ook in zijn tijd nog populaire romance.

kozerij: liefkozen

De luit van P.C. Hooft 28

In: *Tesselschade* (1838) 212.

In dit gedicht etaleert Potgieter zijn onvrede met het negentiende-eeuwse minnedicht. Zijn tijdgenoten zouden zich beter

kunnen laten inspireren door P.C. Hooft. In het gedicht zitten allerlei verwijzingen naar Hoofts liederen.

P.C. Hooft: dichter (1581-1647), onder meer van liefdesgedichten

Klaare: deze naam ontleent Potgieter, net als die van Roozemondt en Galathea, aan liederen van Hooft

straks: even later

marren: talmen

't Is nog geen dag!': dit is bijna letterlijk overgenomen uit Hoofts lied 'Galathea siet den dach comt aen', waarin de regel 't is noch geen een, 't en can den dach niet sijn' voorkomt

minnegod: liefdesgod, hier als zinnebeeld voor het genre van het minnedicht

Heeft hij vuur?': Zijn de moderne liefdesgedichten nog wel hartstochtelijk?

Aan 't vensterke van Elzemoer (1537) 28

In: *Tesselschade* (1840) 224-235.

Potgieter heeft zich in dit gedicht laten inspireren door een tweetal historische gegevens: in de eerste helft van de zestiende eeuw zou ene Jonge Jan geleefd hebben, een bastaardzoon van Jan van Noortig, de heer van Noortig en Noortigerhout (oude namen voor Noordwijk en Noordwijkerhout); in de jaren '20 van diezelfde eeuw maakte Karel van Egmond, de hertog van Gelderland, bij zijn strijd tegen de Habsburgers gebruik van de diensten van een 'Zwarte Bende', met wie hij allerlei steden buiten Gelderland veroverde dan wel verwoestte. Deze Zwarte Bende voorzag in het levensonderhoud door middel van roofovervallen. Toen de Zwarte Bende zich in het plaatsje Asperen op een gruwelijke manier had misdragen, gaf Karel V, in deze periode ook de graaf van Holland, opdracht om de bende onschadelijk te maken. Ook de hertog van Gelre zou zich toen van de bende hebben gedistantieerd.

In het onderhavige gedicht veronderstelt Potgieter dat genoemde Jonge Jan de aanvoerder was van de Zwarte Bende. Een oude vrouw vertelt aan haar kleindochters hoe hun overleden moeder door Jonge Jan verleid werd en hoe zij jaren met hem samenleefde. Elzemoer houdt haar kleinkinderen voor, dat ze niet, zoals hun moeder, ontevreden moeten zijn met een sober leven. Slechts de liefde telt.

had berouwd: hier: had verloren

hiel: deed

wiel: spinnewiel

vast: aldoor

kleinkroost: kleinkinderen

loeg: lachte

falie droeg: faliedrager of slippendrager, iemand die op een nogal slaafse wijze eer bewijst

zoekt slechts goed kwartier: zoekt alleen maar een tijdelijke verblijfplaats

fij: foei

in 't groene op zijde: ernaast komen zitten in het gras; figuurlijk: verliefd zijn op iemand

kant: een stof van kant

slot: sluiting van halsketting of armband

linkerd: slimmerik

luk weervoer: geluk overkwam

Eigen glans, geen wederschijn: Ik wil de roem en het geluk aan mijzelf te danken hebben en niet aan een man

dierste: dierbaarste

Rhijnsburgs vrouwe: de abdis van het klooster te Rijnsburg, een plaatsje ten westen van Leiden; tussen 1133 en 1574 was hier een benedictijnse abdij voor adellijke vrouwen; de abdij had nauwe banden met het grafelijk huis, in deze periode dus met Karel V

speelnootschaar: groep van speelkameraden

bloemen vlechten: hier als ritueel bij een huwelijk
te Oegstgeest: in een door Potgieter vermelde bron wordt ook melding gemaakt van een bezoek van Karel V aan Oegstgeest, waar hij de abdis van Rhijnsburg ontmoet zou hebben; ‘hy stapte niet alleen voor haar uit zyner wagen, maar knielde zelfs voor haar neder, noemde haar myne gebiedende Vrouwe van Rhynsburg, en wilde niet opstaan, voor dat hij door haar werd opgeheven’
keizer: keizer Karel V (1519-1556), regeerde over de Nederlanden, Bourgondië en Spanje; in 1519 werd hij tot Duits keizer gekozen; in de periode waarin het gedicht speelt, was hij dus ook graaf van Holland
te moet: tegemoet
eële: edele
slinke: de linker
klepper: rijpaard
zadelknop: knop op voorste zadelboog
tonnen: leidsels
's hemels bruid: non
gij kent geen nningenucht: jij bent nooit verliefd geweest
bijlo: uitroep zonder concrete betekenis
't Woord des Heren is getrouw: de bijbel is betrouwbaar
Ik slechts ... druiven: Ik zou slechts doornen plukken en geen druiven (verwijzing naar Matth. 7:15-16, waarin gewaarschuwd wordt tegen een wolf in schaapskleren)
ring wisselen: uitwisselen van een verlovingsring
erf noch dorp: hier: boer noch dorping
krielde: krioelde
Sint-Jacob: Sint-Jacobsdag, 25 juli
't zeisen ... koren: met de zeis het koren maaide
heidens: zigeuners
't Huis: het huis of kasteel van Jan van Noortig, de heer van Noortig en Noortigerhout
Jonge Jan van Noortge: de onwettige zoon van de hiervoor ge-

noemde Jan van Noortig

Lacy!: helaas!

siersels: sieraden als geschenk

wulp: onbezonnen jongeling

jammer luchtte: ramspoed straalde

lokkig: met golvende krullen

Waar zijn beide?: Waar zijn de twee anderen?

ter sluik: heimelijk

uit de tijd: zo lang na het voorval

zwarte wijlen: rouwsluier

zeven jaar geloften deed: Elzemoer bad tot Maria in de zeven jaar van de afwezigheid van haar dochter

hopman: hoofdman

Wat al Klares om mij henen!: Elzemoer herinnert zich allerlei voorvallen uit de jeugd van haar dochter

ik zal 't wezen: ik zal u vergeven

wijlend: toevend, zittend

't Wijkermeer: water bij Noordwijk

Weert de Boze: Laat de duivel niet toe

Kruiste: Sloeg een kruis

grouwt: gruw

zijn groete: hier: de groet van de duivel of van Jonge Jan

de vrome man: de priester

onberecht: niet bediend met de laatste sacramenten

borst: barste

stout: moedig

zwarte vaan: hier: de vlag van de duivel

rode haan: hier: versiering van de vlag; rode haan verwijst ook naar vuur en naar brandstichting

verwinningsteken: overwinningsteken

wollen kleet: kleet van een boetvaardige

fulp: fluwelen kleding

leken: stromen

leuningknop: versiersel aan de leuning van de stoel

de dorre rechter: de schrale rechterhand, hier: een lamme hand
wat u God ten deel niet wees: wat God u niet toebedeeld heeft
lusten: verlangens
vernoeg: tevredenstelde
hoge moed ... val beklaagt: hoogmoed behaagt de duivel en komt voor de val
eer gebrek in eigen kluis: beter armoede in de eigen eenvoudige woning
verstoord: kwaad
best: grootmoeder

Machteld 39

In: *Liedekens van Bontekoe* (Amsterdam 1840) 40-44.

‘Machteld’ en de hiernavolgende gedichten ‘Papegaaierendeuntje’, ‘Wijs Klaartje op 't ijs’, ‘Jan Compagnie’ en ‘Dieuwertje’ komen alle uit Potgieters *Liedekens van Bontekoe*. In dat dichtertelijke verhaal komt schipper Bontekoe op het eiland Sumatra in een benarde situatie terecht: hij bevindt zich in een prauw met twee inlanders die hem bedreigen. Om ze af te leiden zingt hij allerlei liedjes. De teksten daarvan zijn door Potgieter geschreven volgens het metrisch schema van zeventiende-eeuwse liedteksten van onder meer Hooft en Vondel.

Wijkker Bietje, die by 't beekje (Vondel): eerste regel van ‘Beeck-zang aen Katharine’, een lied van Vondel dat in 1644 voor het eerst in druk verscheen; Potgieter volgt het metrum van dit voorbeeld en ook de strofevorm
stond aan: stond op een kier
onderkeurs: onderrok
dies: daarom
luchter: kandelaar
saai: van een wollen stof
bediedt': beduidt
val: hier zowel toonval als verovering

nectartoogjes: nectarteugjes

treken: listen

passedijsje: eigenlijk passemede, verhollandsing van *passemazzo*, een oud-Italiaanse dans

op 't hengsel gierde: de scharnieren piepten

Papegaaiendeuntje 41

In: *Liedekens van Bontekoe* (Amsterdam 1840) 46-48.

In dit liedje verwerkt Potgieter dezelfde thematiek als in ‘Het jagertje’: in beide gedichten hekelt hij een conservatieve geest. ‘Lorretje’ was tot in Potgieters tijd bekend als een kinderliedje, waarvan de regel ‘Lorretje kaporretje kapoe. Foei ik sluit mijn ooren toe’ iets gewijzigd door Potgieter is overgenomen.

Lorretje: bedrieger (van *lorren*: bedriegen), hier de naam van de papegaai

kapoe: mogelijk van *kapoen*: gecastreerde, vreemde snuiter

krek: precies

Wijs Klaartje op 't ijs 42

In: *Liedekens van Bontekoe* (Amsterdam 1840) 50-60.

Mijn zoetje! Ik moetje (Starter): het is onduidelijk door welk lied van Starter, een zeventiende-eeuwse dichter, Potgieter zich heeft laten inspireren; de tekst is wel terug te vinden in Jan van der Veens *Sinnebeelden of Adamsappel* (1642). Potgieter heeft ook hier het metrum en de strofevorm overgenomen; bovendien zijn er ook thematische overeenkomsten (zo komt in het oorspronkelijke lied de regel ‘Doch 't vryen kan lyen gheen darde man’ voor).

klappen: verklappen

blode: schuchter

node: onwillig

de borst gaf de drommel: de jongeman gaf de duivel, had er genoeg van

prachte: blufte

bij 't kiet'len ... deur: Klaartjes gemopper op Goverts gekietel van haar zus bij het vastmaken van de schaatsen wordt door de twee geliefden niet gehoord

voorbeelden: voordoen

Dies: Daarom

schaar: menigte

straks: meteen daarna

dwaas overleg: overbodig gepeins

jonkheid: jongelui

waarde: doolde (om haar heen)

Dat hiet-je: Zo heet je

een flikkertje slaan: een sprong in de lucht waarbij men de kuiten tegen elkaar slaat

Met: Op hetzelfde ogenblik

beidde: volhardde, hield aan

Leg op: Geef je hand

fus: fluks, snel

O Joosje, mijn Troosje: Lieve help! (Joosje kan zowel een verwijzing zijn naar een heilige als naar de duivel)

leende: leunde

schriller: het schaatsen maakte een scheller geluid doordat zij de menigte achter zich hadden gelaten

kwaartje: vrolijke knaap

Wel wilde ... op sleep: Wel wilde zij zich van hem losmaken, maar ze bleef hem toch vasthouden

beentje over slaan: kunstje bij het schaatsen, waarbij afwisselend het ene been over het andere wordt geheven

Eilacie!: Maar ach!

Tentatie: Verleiding

ontsneld: ontvlucht

dra struikelt die helt!: wie geen vaste grond onder de voeten meer heeft, struikelt al snel

stee: plaats (des onheils)

noô: met tegenzin
beiend: beidend, afwachtend
Lichtmis: Maria-Lichtmis, 2 februari
dies: daarom
dat schat ik een kruis!: dat beschouw ik als een last

Jan Compagnie 50

In: *Liedekens van Bontekoe* (Amsterdam 1840) 71-75.

Speelnootjens heft eens vrolijk an (Bruiloftsliedje): mogelijk ontleende Potgieter deze tekst aan een bruiloftslied van Aemilius van Culemborgh, van wie in 1683 de tekst ‘Speelnootjes, op dit bruilofts feest, zyt vrolyck hier en past geen droeve geest’ in druk verscheen.

De trommel van de Staten welft: De staten van de Nederlanden ronselen soldaten
in het veld: in het strijdperk
drommel: duivel
Jan Compagnie: vrijbouter die kiest voor een carrière in dienst van de in 1602 opgerichte Oost-Indische Compagnie
brammetje: losbandige
de kerfstok vol: veel misdreven
adie: adieu, tot ziens
Ambonees: inwoner van Ambon, Indonesisch eiland dat tot de Molukken behoort; in de zestiende eeuw vestigden de Portugezen zich hier, maar ze werden door de Nederlanders verdreven
toffelde: ranselde
Ter nood: Nog maar nauwelijks
Vlie: zeegat tussen Terschelling en Vlieland, toegang vanuit de Noordzee tot de Waddenzee
huilt: omhult
amber: welriekende hars
lucht: licht op

Bajaderen: exotische danseressen
oranje blanje bleu: de Nederlandse vlag (in de zeventiende eeuw)
baan: hier: halfcriminele bende
geraasd: een dol leven geleid
eêle: edele
bonte hond: iemand die overal berucht is
reedt: wordt (mede)bezitter van een schip
staat voor een ton niet op: is van een stevig geldbedrag niet snel meer onder de indruk
dies: daarom
boôm: bodem, hier van de geldpot
en laat der Staten trommel slaan: en negeer de ronselaars van de landmacht

Dieuwertje 53

In: *Liedekens van Bontekoe* (Amsterdam 1840) 80-81.

Klaare, wat heeft er uw hartjen verlept (Hooft): eerste regel van een bekend lied van P.C. Hooft uit 1621; ook hier heeft Potgieter het metrum en de strofevorm overgenomen
plaats: binnenplaats
vast: aldoor
mutserd: brandstof (dubbelzinnig; de muts hebben op: verliefd zijn op)
fluit: drinkglas
giert: schreeuwt

De twintigjarige 57

In: *Almanak voor het schoonre en goede* (1831) 37-42.

Dit gedicht is door Potgieter later op 1828, het jaar waarin hij zelf twintig werd, gedateerd. Een jongeman zit aan het water en overdenkt zijn weinig voorspoedig verlopen jeugd. Slechts de hoop op een leven na de dood houdt hem overeind.

gevest: gevestigd

dier: dierbaar

De roos ... gloed: De roos wordt door de zon beschenen

verdoet: verdelgt

zinloos geslacht: onwetende meute

wrevelmoed: gegriefdheid

Brutus en Cato: Romeinen die traditioneel met een stoïsche, onverstoorbare levensinstelling werden geassocieerd

zij heft er verhemelend boven: de hoop biedt beschutting

kruis der verlossinge: het kruis waaraan Christus, de verlosser, hangt

geestenheer: engelen

Aan Adeline 60

In: *Vaderlandsche Letteroefeningen* (1833) Mengelingen, 325-328.

Onder dit gedicht heeft Potgieter geschreven: Aken 1831. Hij zou daar een Belgisch meisje hebben ontmoet. Zijn plotselinge verliefdheid zou hij hebben verwerkt in ‘Aan Adeline’, waarin een door het leven getekende edelman even in de verleiding komt om in het huwelijk te treden met een jonge vrouw. In tweede instantie bedenkt hij zich: immers, hij zou haar slechts met zijn ongeluk opzadelen.

vliet: beek

riep ... weer: riep 'terug

verbeidt: wacht op de terugkeer

'k Zou er... schoot!: Ik zou feesten tot het aanbreken van de morgen als ik het mezelf zou toestaan om God te vragen om een kind van jou

Niet de Lustberg ... arm in arm: Ik beklom de Lousberg (een heuvel in het centrum van Aken) maar zonder arm in arm te lopen met een geliefde

nauw: nauwelijks

genucht: genoeg

gruwzaam: gruwelijk

Daar ik langer... levens brak: Omdat ik (even) vergat dat ik geen toekomst had
Had voor enk'le ... borst gedrukt: Ik omhelsde je, omdat ik even mijn somberheid kwijt was

Wél mij ... geprangd!: Goed, dat ik, die nu weer somber ben, je niet tot mijn hart heb toegelaten

beê: smeekbede, wens

wel: bron

weedom: verdriet

vlekken: hier: schaduwen

Afscheid van Zweden 64

In: *Het Noorden; in omtrekken en taferelen*. Deel 2 (Amsterdam 1840) 341-343.

Het gedicht stamt uit het jaar 1832. Potgieter blik in het gedicht terug op zijn verblijf in Zweden, dat anderhalf jaar had geduurd.

ree: ankerplaats, kust

de geest van 't Oost: hier waarschijnlijk de geest van het bijbelse land van de aartsvaders (stamvaders) ofwel een geest van huiselijkheid en gastvrijheid

beidde: opwachtte

genucht: genoeg

Svea-land: het deel van Zweden tussen Norrland en Götaland, hier mogelijk als synoniem voor Zweden gebruikt

deinzend blauw: de (voor het schip) wijkende zee

heuse zin: oprechtheid

bij hoorngeschal: op de jacht

zoete kont: liefdespraat

trans: hemel

loofgespeel of golfgedans: het ruisen van de bladeren of de golven

trots': moge trotseren

Amstelboorden: oevers van de Amstel
wat drift ... hij draag': voor welke hartstocht hij moet boeten of waarom hij moet lijden
maag: familie

De nalatenschap van de landjonker 66

In: *De Muzen* (1835) 48-58; 154-159.

Potgieter verzamelde in deze cyclus zes gedichten, waarvan het vroegste al uit 1831 stamt. In de inleiding bij de cyclus doet Potgieter het voorkomen alsof de verzen afkomstig zijn uit de erfenis van ene Theodoor, een pas gestorven landjonker. Diens oom is door kennissen van de dichtende edelman ertoe aangezet om de cyclus postuum te publiceren. Potgieter schijnt hij het schrijven van deze inleiding geholpen te zijn door Arnout Drost. De figuur van de dichtende landjonker zou Potgieter tot aan zijn dood blijven inspireren.

Inleiding 66

De inleiding is zogenaamd geschreven door Joan Unico, de oom van de landjonker uit de titel van de cyclus. Dit al wat oudere familielid wordt door Potgieter neergezet als een goedmoedige, soms wat ironische levensgenieter. Zijn denkbeelden over de kunst en het leven weerspiegelen Potgieters eigen opvattingen: bijvoorbeeld de liefde voor het werk van de Gelderse dichter en landheer A.C.W. Staring (1767-1840) en de afschuw van het opgeklopte chauvinisme in de periode van de Tiendaagse Veldtocht.

jagersbuis: jagersjas

Huize De Wildenborch: Starings landgoed in de buurt van Lochem

'om tot onze schapjes weder te keren': verwijzing naar de Franse uitdrukking 'Revenons' of 'Retournons à nos Moutons', die onder andere bij Rabelais (1494-1553) voorkomt: laten wij

tot onze schapen terugkeren, dat wil zeggen tot ons eerste onderwerp van gesprek

Lafontaine: Jean de la Fontaine (1621-1695), auteur van dierenfabels

Doggersbank: ondiepte in de Noordzee, waar de vloot van de Republiek in 1781 een onbesliste strijd leverde met de Engelse vloot; de strijd werd echter als een overwinning gevierd

schepen en raad: lid van het stadsbestuur

Tiendaagse Veldtocht: veldtocht van het Nederlandse leger in 1831 in België als reactie op de Belgische opstand; aan de veldtocht namen veel vrijwilligers deel

kruis: verwijzing naar het metalen kruis, het Nederlandse ereteken, dat werd vervaardigd uit het geschut dat in 1831 op de Belgen werd veroverd; dat kruis werd geschonken aan de deelnemers aan de Tiendaagse Veldtocht

het Nut: Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, opgericht in 1784; 't Nut bestond uit departementen, verspreid over het hele land, die onder meer lezingen voor een breed publiek organiseerden

kruit en lood: schietbehoeften

juffers: huwbare dames

Feith: Rhijnvis Feith (1753-1824), Zwols auteur van onder meer romans en gedichten

Bilderdijk: Willem Bilderdijk (1756-1831), dichter

Geestenwereld: 'De ondergang der eerste wereld', een onvoltooid epos van Bilderdijk uit 1811

bengel: klok

Johannisberger: Rijnwijn uit Johannisberg in het hertogdom Nassau

keurig: uitmuntend

I Verklaring 71

Dit gedicht bevat een liefdesverklaring. De dichter hoopt dat de liefde beantwoord zal worden.

en 't zacht geruis ... zoete kout: en het geluid van de bladeren overstemt het
vrijen en de liefdespraat
kwelen: lieflijk zingen
laat me op de zon ... ging voorbij: laat me op uw mildheid hopen, nu ik in uw
ban ben
voe: voed, onderhoud

II Verloren schreden 71

De dichter denkt weemoedig terug aan de tijd dat hij Jacoba in het bos ontmoette.
Zij lijkt die mooie tijd nu vergeten te zijn. Op een bal wordt zij door iedereen
bewonderd, terwijl de dichter alleen achterblijft.

silph: bosgeest
schaâuw: schaduw
drukken: betreden
lokkig: met golvende krullen
bank van zoden: natuurlijke rustbank
tweelinggolven: borsten
Den eed: De gelofte elkaar trouw te blijven
gaas: sluier
beidde: wachtte

III Minnenijd 73

vensterbogen: boogvormige vensters, hier in een balzaal
minnenijd: jaloezie uit liefde
ongestuime: onstuimige
midden: middel
dat, verheeld ... gloed: dat, al probeer je het elke morgen te verdoezelen, extra
hevig opblaait
uitgelezen': uitverkorene
en de zeis slaan in die rozen: de rozen kappen, waarachter de dichter zijn geliefde
met een ander ziet vrijen

IV Kalmte. Aan Mathilde 74

Rustig en zonder illusies observeert de dichter een mooie vrouw. Het verleden is voor hem een last en hij wil haar er niet mee lastigvallen.

schaal: balans als symbool voor het levenslot

ontvloden: ontvlucht

prijze zich ... bedeelde: hij die liefde voelt, mag zich gelukkig noemen

verstrekken: dienen

beê: bede, wens

V 'Daar wacht ik u' 76

De dichter spoort zijn paard aan om zo snel mogelijk de plaats in het bos te bereiken waar hij met Mathilde heeft afgesproken. Even is hij bang dat ze hem bedrogen heeft, maar dan ziet hij haar op haar paard naderen.

verkondt: aankondigt

meise: die van mei

d'Echo kaatst ... weerom: Mathilde antwoordt niet zelf, slechts de echo herhaalt haar naam

blaakt: zet in vuur en vlam

elpen: ivoren

loeg: lachte

VI Vroeg sterven. Herfstmijmering 77

De dichter kan op aarde geen rust vinden; hij weet dat hij roemloos zal sterven. Zijn gezangen hebben weinig betekenis en hij verwacht dan ook niet dat hij na zijn dood herdacht zal worden.

strelend zijt ge mijn gemoed: voor mijn gemoed is de sombere lucht een zegen

woên: woeden

wat de tijd op 't hart verover': wat de tijd ook van het hart verkrijgt

beide hebben 't langst geleên: voor beide is het lijden bijna voorbij

oorlogsvier: oorlogsvuur

uw naneefs lier: de (dicht)kunst van uw nakomeling

waarom nog op ... ten loon verwacht: waarom zou de dichter nog verwachten dat jongelingen hun liefdesverdriet zouden ventileren op zijn grafsteen en dat de jeugd rozen op zijn graf komt leggen om hem zo voor zijn liefdespoëzie te bedanken

Moeder heeft zij 't ook gedaan: juist omdat de moeder in armoede leefde, heeft zij het eeuwig leven ontvangen

Het woud (1816) 79

In: *Tesselschade* (840) 79-83.

‘Het woud’ is het eerste gedicht uit de cyclus ‘Rijkdom (Uit de nalatenschap van een oud vrijer)’. Het is 1816: een jongeman staat vroeg op om te gaan jagen. Met buit beladen bezoekt hij een nabijgelegen dorp. Daar is net een huwelijk voltrokken. Als de jager het bruidspaar ziet, raakt hij ontroerd. Terug in het bos is hij niet meer in de stemming om te jagen. Vervuld van jaloezie ziet hij de pasgetrouwen voorbijkomen in een rijtuig.

De vier volgende gedichten uit deze cyclus beschrijven latere momenten uit het leven van Jacoba, de jonge bruid uit het eerste gedicht. De ‘ik’ speelt daarbij steeds de rol van toeschouwer.

sponde: bedstee

op blaakte: op deed vlammen

de scheem'ring voor: nog voor de schemering

zwalpen: slingeren

hoog getopte: hoge

eer 't oosten blonk: voor zonsopgang

boô: boodschapper

eikentronken vestte: eikenstammen vestigde

merk: teken, afdruk

De grijze torentop ... flikk'rende, op: in het stralende zonlicht stak de top van de grijze kerktoren uit boven de meer dan honderd jaar oude bomen

't huis des Heren: de kerk

in steê van: in plaats van

geklep: klokgelui

schaâuw: schaduw

snapte: babbelde

lokkig: met golvende krullen

dus: zo

ten hazewinden bukte: tot mijn jachthonden richtte

die weelde ... een droom: die niet kan geloven dat haar geluk echt is

Thans had ik zin voor: Nu stond ik open voor

gaarde: tuin

heuvelkling: onbegroeide heuvel

blode: schuchtere

zangers van de min: zangvogels

wedergalm: echo

vergramd: kwaad

chais: koets

kout: gezellig praten

boert: platte humor

ontvloôn: ontvloeden, ontvluichten

nijdig: jaloers

Hilda (stockholm 1832) 82

In: *Tesselschade* (1840) 242-244.

In het gedicht is een herinnering verwerkt aan gebeurtenissen die zich blijkbaar in het jaar 1832 te Stockholm hebben afgespeeld. Potgieter verbleef toen zelf in Zweden en hij heeft daar kennisgemaakt met Hilda Prytz, een drieëntwintigjarige dochter van een suikerhandelaar. De dichter uit dit vers is net als in

‘Het woud’ weer een toeschouwer die Hilda eerst ziet schitteren op een bal. Wat later ziet hij de door hem bewonderde vrouw op haar bruiloft, dan als moeder en tenslotte als jonge weduwe.

blo: verlegen

hoe haar achttien ... sierlijk stond: hoe goed het mooie goudblonde haar past bij haar jeugd

't wufte heer deed marren: 't ijdele leger van mensen liet talmen

ik 't wierookvat ... zwaaide: ik droeg een lofdicht aan Hilda voor

ijd'le profetie: voorspelling die niet uit zou komen

zinnebeeld: symbool, hier voor Hilda's onschuld

Daar hief ... de mirt: Daar nam terwijl zij zo danste de ondeugende Hilda de krans van mirt van haar hoofd

lest: laatst

ten prijs der: ten koste van

een kind... min: een kind als zichtbaar teken van hun liefde

sponde: bed

't gebroken hart bewaarde dat: ze bleef vertrouwen op het weerzien van haar man

de mare nam van and'ren echt: het gerucht dat zij zou hertrouwen

nauw: nauwelijks

voor wederwoord: als antwoord

straks: meteen daarna

vast: bijna

dat paradijs na deez' woestijn: het eeuwige leven na het verdriet hier op aarde

Aan d'ingang van het Haagse Bos 84

In: *Almanak voor het schoone en het goede* (1852) 42-45.

Potgieter liet zich bij dit gedicht door een prent inspireren. Het gaat over de tragiek van een opgesloten dier, dat achter de hekken van het hertenkamp vervreemd raakt van zijn natuur.

schaâuw: schaduw
profetie van mingenucht: belofte van genoeg der liefde
hijgt: verlangt
trots: ondanks
verklaagt: aanklaagt
draagt: gedraagt
voorzweeft: voor (de kudde) uit rent
transen: hemelgewelf
en of er weelde ... weergaloze won: met het gevoel dat de dag van morgen nog mooier zal zijn dan vandaag
beiden: afwachten
en, kloof der hoornen vlucht de lucht: en doorkliefde de lucht, op de vlucht voor de jagers

De ontmoeting 87

In: *De Gids* (1860) 1 118-120.

‘De ontmoeting’ en het hiernavolgende ‘Avondsterre’ zijn het vierde en zesde gedicht uit de cyclus ‘Jacoba. Rijmen gevonden in het kamp bij Zeist, september 1859’. Hoofdpersoon is een legerofficier van burgerlijke afkomst, die verliefd wordt op een aristocrate. Haar vader heeft bezwaren tegen een verbinding, een motief dat in beide gedichten een rol speelt.

't Geviel omstreeks de noen: Het gebeurde omstreeks het begin van de middag
trans: hemel
't smaakte alles gulden ruste: de hele natuur genoot van een heerlijke rust
vervaarde: deed opschrikken
en mij haar blik ... van ziet dromen?: en haar aanblik deed mij een mooiere hemel zien dan die waar ik in mijn tent van droom
schaâuw: schaduw
tel: paard dat zich in een rustige pas- of telgang voortbeweegt en daarom vooral door dames werd bereden

klinggekleter: zwaardgekleter
hoe zich haar handje weert: hoezeer ze het ook in bedwang probeert te houden
nauw in tijds: nog maar net op tijd
biê: bied
zaêl: zadel
of ik de hare vierde: of ik haar onschuld eerbiedigde
wier bleekheid: de witheid van haar onschuld
straks de ontroering: meteen daarop het aangedaan zijn door de schrik
stoute: vrijmoedige
stralend vergenoegen ... ik knikte: toen ik toestemde bedankte zij me met een stralend gezicht
zoete schroom ... beurt hield: dan was zij schuchter, dan was zij blij
valt schoner beeld van teed're lent' te zien: de afwisseling van schuchterheid en blijdschap is een treffend zinnebeeld voor de lente
Toen beide wolk ... benijd 't u niet!: Als jij in staat zou zijn geweest om die verleidelijke stemmingswisseling, dat opeenvolgen van blijdschap en verdriet te negeren, dan benijd ik je daar niet om!
huizing: woning
mat: staarde onderzoekend aan
die zelfbedwang tot in verbazing leerde: die zo goed geleerd had zichzelf onder controle te houden dat men er wel verbaasd om moest zijn
de kloof ... voorgevoelde: een vermoeden had van het standsverschil dat ons scheidde
wat weet van mij de faam?: wat is mijn reputatie?

Avondsterre 89

In: *De Gids* (1860) 1 121-123.

Wisselziek: Veranderlijk, onbetrouwbaar

dreven: lanen

schone ster der minne: Venus, godin van de liefde, als avondster

westertinne: hemel in het westen

naakt: nadert

Heffe: Moge heffen

aêr: ander

in de rei der schaar: aan de sterrenhemel

die maar half verheelde: zij die maar half verborgen hield

kluis: gevangenis

winde: slingerplant

siersel van de trans: de avondster

minnewicht: Amor, symbool van de liefde

Heugenis van Wijk aan Zee 91

In: *Verspreide en nagelaten werken. Poëzy. Deel 2* (Haarlem 1876) 358-359

In dit gedicht heeft Potgieter de indruk vastgelegd die hij overhield aan een bezoek aan Wijk aan Zee in het gezelschap van de familie Huet. Samen met zijn vriend Huet beklom hij in dit plaatsje de toren, van waaruit men in alle rust de omgeving kon observeren: de akkers ten oosten van het plaatsje en de zee ten westen ervan.

daar: omdat

Terwijl 't verschiet ... henv'lenketen: De hemel moet het onderspit delven tegen de duinenrij ofwel: men kan (bijna) niet over de duinen heen kijken

Wie 't somber dorp ... slaan: Hij die in het sombere (en stille) dorp zijn hart onrustig voelt slaan

ten trans: naar de torenomgang

al ging ... verloren: al was de hemel door de schemering al bijna niet meer te zien

rei: koor van zangers, hier het geluid van de zeegolven

Of bij die glans ... anbetrouwba're baan?: Of de glanzende zee tot aan de horizon na te zien?

Bij een gordijn (mei 1866) 92

In: *Eens dichters vriendschap. Gédéon Busken Huet op zijn 15den verjaardag door zijne Ouders aangeboden, tot eene gedachtenis aan zijnen en hunner onvergetelijken vriend en weldoener E.J. Potgieter, geboren 27 juni 1808, gestorven 3 februari 1875.* Utrecht 1968 (herdruk particuliere editie uit 1875) 22-26.

Potgieter voegde dit gelegenheidsgedicht bij een verjaardagsgeschenk voor de vrouw van zijn vriend Busken Huet. Het geschenk betrof een gordijn, dat Potgieter in Amsterdam had laten maken. Op het gordijn, bedoeld om voor een muurkast te worden gehangen, waren anemonen en vlinders 'uit elk jaargetijde' afgebeeld. In het gedicht laat hij dit gordijn als een soort van alter ego aan het woord. In de vier strofen worden de vier seizoenen behandeld. Daarbij richt het gordijn zich tot de gasten van de Huets, behalve in de laatste strofe, waarin het Huets vrouw aanspreekt.

vlinderdrom: verwijzing naar de vlinders op het gordijn

vraagt ge 't bij ... Sorghvliets zaal: vraagt u dat bij de ontvangst die u wacht in de ontvangstkamer van Sorghvliet, het huis van de Huets te Bloemendaal

Kleverlaan: de laan waarop het huis uitzag

anemonenblos: kleurengloed van anemonen, waarbij hier de anemonen op het gordijn zijn bedoeld

zoeter blosje: het blosje op het gezicht van de gastvrouw

trok het Hollands landschap aan: lokt het Hollands landschap tot zich

Blinkert: duin bij Bloemendaal

wisseling: variatie

straks: onmiddellijk

tot des gastheers luim zich vierde: tot de gastheer zich ontspande

dreven: lanen

nu natuur... moed te geven: de herfstige afwisseling van regen en zonneschijn, waarbij het zonlicht de bezoeker de kracht geeft om afscheid te nemen

node: tegen uw zin

mijn brede plooiën: de vouwen van het gordijn, dat nog steeds aan het woord is

door der minnegoden stoet: door een aantal cupidootjes

vliet: beek

schoon de dag niet d' ochtend kwijnt!: ofschoon de dag al 's ochtends voorbij lijkt, omdat de zon niet door de wolken breekt

zijt niet uw drieën ... genoeg: hebben jullie (hier: Huet, zijn vrouw en zoontje) geen bezoek nodig om gelukkig te zijn

en gij zou geen dank ... voor u vroeg: als een vrouw u in uw afgelegen woning zou beklagen, zou u haar dat niet in dank afnemen en haar niet als uw vriendin beschouwen